

Әлмәт муниципаль районы һәм Әлмәт шәһәре башлыгының 2018 елгы эшчәнлек буенча һәм 2019 елга бурычлар турында отчеты

2018 ел Әлмәт муниципаль районы өчен ике күренекле дата – Татарстан нефть ятмаларын сәнәгый эшкәртә башлануга 75 ел тулу һәм Әлмәт шәһәренең 65 еллыгы белән истә калды.

Россия Федерациясе Президентын сайлаулар мөһим вакыйгага әйләнде.

Россия Федерациясендә Волонтерлар елы, Татарстан Республикасында Лев Толстой елы кысаларында күпсанлы чаралар оештырылды.

ВЛКСМ ның 100 еллыгын бәйрәм итү тарихка истәлекле дата булып кереп калды.

Узган елларда кебек үк, 2018 елда халыкның яшәү сыйфатын яхшырту һәм районның конкурентлык сәләтен арттыру хакимият органнары эшчәнлегенә төп юнәлешләре булып торды.

Эш республика житәкчелеге, депутатлар корпусы, районның хезмәт коллективлары һәм ижтимагый оешмалары белән үзара ярдәмләшү нигезендә алып барылды. Нәтижәдә без, үсешнең стратегик юнәлешен күздә тотып, төп билгеләнгән планнарны тормышка ашыра алдык.

Елның төп казанышлары арасында «Сыйфат өлкәсендә Россия Федерациясе Хөкүмәте премиясе» һәм «Акыллы стратегия-акыллы шәһәр» номинациясендә бөтенроссия муниципаль стратегияләр бәйгеләрендә жиңү, «ЭКОлидер» республика бәйгесенең «Әйләнә-тирәлекне саклау өлкәсендәге казанышлар өчен» номинациясендә беренче урын, «Татарстан Республикасының иң төзек торак» республика бәйгесенең III дәрәжә дипломын алу, Әлмәтнең спорт һәм ял итү өчен инфраструктура буенча Россия шәһәрләренең топ -10 исемлегенә керүен билгеләп китәргә мөмкин.

2018 елның мөһим вакыйгалары арасында Татарстан территориясендә «Хезмәт һәм оборонага эзер» Бөтенроссия физкультура-спорт комплексын алга таба юнәлтү һәм тормышка ашыру буенча беренче урын өчен күчмә байракны тапшыру да бар.

Бу елда тормышның барлык өлкәләрендә күп кенә уңай нәтижеләргә ирешелде.

Районның ижтимагый-икътисади үсеш стратегиясе

Районның озак вакытлы перспективада үсешенә приоритетлы юнәлешен 2030 елга кадәр ижтимагый-икътисади үсеш стратегиясе билгели. Әлмәт муниципаль районы элеккечә югары позицияне саклап кала һәм лидерлар арасында санала. Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре арасында ижтимагый-икътисади үсеш рейтингы буенча Әлмәт районы 2 урында тора.

Халыкның яшәү сыйфатын билгеләүче иң әһәмиятле күрсәткечләрнең берсе булып уртача айлык хезмәт хакы дәрәжәсе санала, ул хисап периодында 44388 сумны тәшкил итте, 2017 елдагы дәрәжәсен 8,8%ка артык.

Хисап елында бездә эшсезлекнең бик түбән дәрәжәдә булуы ачыкланды—икътисади активлыкка ия булган халык саныннан исәпләгәндә 0,74%ын

тәшкил итә.

2017 елдагы күрсәткеч-0,86%. Халыкның даими саны 2019 елның 1 январенә хисап буенча 208030 кешене тәшкил итте, бу узган елгыга караганда 923 кешегә артык. Табигый артым дөньяга килгән 2548 сабий хисабына 232 кешегә арткан, миграция аша килүчеләр саны - 691.

Сәнәгать

Әлмәт муниципаль районы, Татарстан Республикасында товар йөкләнеш өлеше 32,9%ны тәшкил итеп беренчелекне алып тора.

Хисап елында исәпләнгән йөкләнештәге товарлар, райондагы эре һәм урта сәнәгать предприятиеләренә күрсәтелгән хезмәтләр буенча күләм 927 млрд сумны тәшкил итте (2017 елда бу сумма 650 млрд иде).

Район эчке территорияль продукт формалаштыруда алдынгы урыннарда тора. Хисап елы нәтижеләре буенча ВТП күләме 367 миллиард сум дәрәжәсендә булып дип көтелә, узган елга карата 18% ка үсеш көтелә.

Район икътисадының гомуми структурасында төп өлешне нефть чыгару сәнәгате алып тора – барлыгы 80%. Бу, нигездә, «Татнефть» компаниясе, «ТаграСХолдинг» сервис оешмалары, кече нефть компанияләре.

Элеккегечә Әлмәт районы икътисадының тотрыклылыгын эре сәнәгать оешмалары тәмин итә, болар арасында түбәндәгеләр бар: «Әлмәт торба заводы» АЖ (корыч торбалар житештерүе), «Алнас» ААЖ (үзәктән куа торган электр насослары өчен төяү жайланмалары житештерүе), «Баулюкс» ЖЧЖ (коры төзелеш катнашмалары житештерүе), «Әлмәт «Радиоприбор» заводы» АЖ (Россия оборона комплексы оешмасы, радио-электротехника продукциясе житештерүе), «Алсу» Әлмәт оек-оекбаш фабрикасы» ЖЧЖ (оек-оекбашлар житештерүе), «СМП-Нефтегаз» АЖ һ.б.

Предприятиеләрнең казанышлары арасында «ЭКОлидер» ел саен уздырыла торган республика бәйгесендә җиңгән «Татнефть» ГАЖ; «ӘТЗ» АЖ «Житештерү системалары» номинациясендә сыйфат өчен Татарстан Республикасы Хөкүмәте премиясен тапшыру бәйгесендә дипломанты булды; сыйфат өчен премияне тапшыру федераль бәйгесе дипломнар «Татнефть ЖЧЖ - Ягулык салу станциясе үзәге», «Кадрларны әзерләү үзәге - Татнефть» өстәмә һөнәри белем бирү шәхси мәгариф учреждениесенә бирелде.

Район үз эчке территориясендә продуктлар житештерү буенча лидерлар сафында тора. Хисаптагы елның нәтижеләре буенча тулай территорияль продукт (ВТП) күләме 367 млрд сумга җитәр дип көтелә (2017 елда ул 311 млрд сумны тәшкил итеп, ТР тулай территорияль продуктларының 14,8 %ына җиткән).

Төп капиталга инвестицияләр (бюджетны исәпкә алмаганда) 66 млрд сумны тәшкил итәр дип көтелә.

2019 елда инвестицияләр жәлеп итүдә Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миннеханов ягыннан ярдәм алган Махсус икътисадый зонасын булдыру үзенчәлекле роль уйнар дип көтелә.

Махсус икътисади зона территориясендә газ-химия кластеры төзелешенә инвестицияләр планлаштырылган, аларның көтелгән күләме 80 млрд сумнан артып китә. «Татнефтегазпереработка» идарәсе янындагы 470 га мәйдандагы жир участогында 1500 кеше эшли торган кече газ химиясе житештерү предприятиеләре урнашчак.

Безнең районның жәлеп итүчәнлеген һәм конкурентлыгын арттыру максатында территорияне үстерү, икътисадның реаль секторында импортны алыштыру буенча эш алып барыла.

2019 елның 30 январендә Россия Федерациясе Сәнәгать һәм сәүдә министрлыгының боерыгы тарафыннан теркәлгән сәнәгать кластерын булдыру үсеш юнәлешләренә берсе булып тора.

Әлмәт районында сәнәгать кластерын үстерү, импортны алыштыру максатыннан кластерның сәнәгать продукциясен житештерү буенча уртак проектларны тормышка ашырганда, оешмаларга тотылган чыгымнар өлешен субсидия рәвешендә кайтарырга мөмкинлек бирәчәк. Бүгенге көндә проектлар белән тулыландыруны тәмин итү алдагы максатларның берсе булып тора.

2018 елның 19 ноябрендә Әлмәт икътисади зонасына (алга таба - ӘИЗ) керүче районнар (Әлмәт, Азнакай, Аксубай, Бавлы, Бөгелмә, Лениногорск, Яңа Чишмә, Нурлат, Сарман, Чирмешән, Ютазы) арасында хезмәттәшлек турында килешүгә кул куелды.

Территориянең, бердәм индустриаль, инвестицион яктан жәлеп итүчән, социомәдәни киңлек буларак, үсеше ӘИЗын үстерүнең максаты булып тора. ӘИЗын үстерү максатлары: үзара мөнәсәбәтләрнең принциптарын һәм төрләрне, районнар арасында рольләрне тигез бүлү, идарә итү структурасын, планлаштыру чараларын үзгәртү хисабына кеше капиталын жәлеп итү өчен уңай яшәү мөхитен формалаштыру.

Районнарның бердәм эше социаль өлкәне үстерү, инвестицияләргә жәлеп итү, кече бизнесны, транспорт инфраструктурасын үстерү буенча өстәмә мөмкинлекләр булдырачак. Муниципальара хезмәттәшлек турында килешүгә кул кую һәм ӘИЗ советын булдыру уртак мәсьәләләрне тормышка ашыруның нәтижәле механизмы булып тора.

«Apollo» (Корея Республикасы) һәм Татарстан Республикасының инвестицион үсеш агентлыгы арасында килешүне тормышка ашыру кысаларында 2018 елның 20 декабрендә Әлмәттә клапаннарны житештерү буенча «Аполло-Т» заводының беренче чираты тантаналы рәвештә ачылды. «Аполло-Т» заводын ачу Россия базарына уңышлы чыгуның символы булып тора. Бүгенге көндә Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясенә төп нефть химиясе һәм нефть эшкәртә торган предприятиеләр завод продукциясен кулланалар.

2019 елның приоритетлы бурычлары түбәндәгеләр:

- Махсус икътисади зона булдыру өчен документларны әзерләү;
- районның Стратегия-2030 проектын актуальләштерү;
- икътисадны тармакларны үстерү юлы аша диверсификацияләү; иң беренчеләрдән булып күз уңаенда тотылганнары – эшкәртү сәнәгате, авыл хужалыгы, спорт-сәламәтләндерү һәм медицина туризмы;

- фәнни яктан үтемле житештерүләрне үстерү;
- территориянең инвестицион яктан жәлеп итә алырлык икәнлеген күрсәтү буенча эш алып бару, эффе́ктлы бизнес өчен шартлар тудыру;
- сәнәгатьне алдынгы технологияләр, житештерүне автоматлаштыру, робототехниканы үстерү юллары аша көчәйтү.

Эшмәкәрлек һәм кулланучылар базары

Әлмәт муниципаль районы территориясендә 6,5 меңнән артык кече һәм урта эшмәкәрлек субъектлары эшчәнлекләрен алып бара, әлеге өлкәдә 14 меңнән артык кеше эшли.

Кече һәм урта предприятие хезмәткәрләренең уртача айлык хезмәт хакы дәрәжәсе буенча Әлмәт районы республика буенча Казан шәһәрәннән соң 2 нче урында тора.

Дәүләт һәм муниципаль заказы кече предприятиеләре үсешенә мөһим факторы булып тора. 2018 елда кече бизнес субъектлары белән барлыгы 453 млн сумлык 401 контракт төзелде, бу кул куелган контрактларның гомуми саныннан 31%ны тәшкил итә.

Районда уңайлы конкурентлык мохитен формалаштыру, үтә күренмәле һәм объектив бәя хасил булуны тәмин итү кысаларында «Татарстан Республикасының биржа мәйданчыгы» электрон ресурсы кулланыла. Бүгенге көндә сатып алу модулендә 338 эшмәкәр теркәлгән, бу, узган елга караганда, 34%ка артыграк. Узган ел дәвамында контрактларның гомуми суммасы 29 млн сум тәшкил итте.

Сезонлы стационар булмаган сәүдә объектларын урнаштыруга хокукларны сатуга 13 аукцион уздырылды, аларның нәтижәләре буенча эшмәкәрләр белән 1158 мең сумлык 63 килешү төзелде.

Финанс-мөлкәт ярдәме кече бизнес белән эшләү буенча приоритетлы максат булып тора. Шуңа бәйле рәвештә 2018 елда Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгында өстәмә 3 сәнәгать мәйданчыгы аккредитацияләнгән. Хәзерге вакытта районда 51 мең кв.м.да 4 мәйданчык («Татнефть-Актив» ЖЧЖ, «ӘТЗ» АЖ, «Ашале», Сәүдә-сатып алу базасы) эшли.

Бүгенге көндә 47 резидент 35 мең кв.м.ны кулланалар. Эшмәкәрләр тарафыннан 1300гә якин эш урыны булдырылган һәм 6 млрд сумнан артык продукция сатылган Яңа производстволар урнаштыру өчен 16 мең кв.метрдан артык мәйдан бар.

Әлмәт икътисади зонасының фермерлык продукциясен сатуны алга таба юнәлтү максатыннан авыл хужалыгы житештерүчеләрен кооперацияләү буенча эш алып барыла. Шәһәрнең үзәк урамында, Түбән Мактама шәһәр тибындагы поселогында һәм Кузай авылында 16 сәүдә павильоны урнаштырылган. Шәхси ярдәмче хужалыклары булган кешеләр продукциясен сата алалар. 2018 елда сату күләме 40 млн га якин сум тәшкил итте. Шәһәрдә өстәмә, 30 кв.м.га кадәр мәйданда 12 уңайлы фермер кишетләре урнаштырыла. Әлмәт икътисади зонасының 14 авыл хужалыгы житештерүчеләре белән әлеге кишетләрдә төрле продукцияне (яшелчәләр, сөт продукциясе, бал, балык, сыр, ит) урнаштыру

буенча килешүгә кул куелган.

Шулай ук кече бизнес кадрларын укуыту һәм аларның квалификациясен күтәрү мөһим максат булып тора. Бу юнәлештә эшләр, районда эшмәкәрләр белән төрле форматларда: бизнес-форум, it-форум, «Биржа майдан» электрон сәүдә майданында эшләрү буенча уку-укуыту семинарлары форматында систематик рәвештә очрашулар уза.

2018 елда хезмәт күрсәтү өлкәсендә SkyCity күнел ачу үзәге; 2000 кв.м. майданындагы Россиянең әйдәп баручы фитнес клублары челтәренә керүче ике фитнес үзәге; биш ресторан кебек яңа объектлар барлыкка килде.

2019-2023 елларга Әлмәт муниципаль районында кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү программасы формалаштырылды, нәтижәле эшләрү, кече һәм урта эшмәкәрлек санын арттыру өчен уңайлы шартларны булдыру төп максаты булып тора.

Административ барьерларны киметү кече һәм урта бизнесны үстерү буенча мөһим максатларның берсе. Шунның өчен эшмәкәрләр белән жирле үзидарә, тикшерү-күзәтү органнары, федераль һәм республика структураларының житәкчеләре катнашуында ачык диалог форматында очрашулар уздырыла.

2019 елдан республикада шәхси гражданның һөнәри кеременә салым табышның 4% тән 6% ка кадәр булып эксперименталь рәвештә кертелде. Салым кертү максаты-кешеләргә үз социаль тәэмин итүендә катнашырга, үзмәшгуль гражданны кызыксындыру, шулай ук аларга кече һәм урта эшмәкәрлек өлкәсендә үсү мөмкинлеге бирү. һөнәри керемгә салым түләүче буларак теркәлү «Минем салым» мобиль кушымтасы аша башкарыла. Агымдагы ел башыннан районда 136 үзмәшгуль гражданин теркәлгән.

Якын арада хәл ителергә тиешле бурычлар:

- продукцияне сатуга ярдәм итү;
- финанс-мөлкәт ярдәме;
- мәгълүмати һәм мәгариф ягыннан тәэмин итүне камилләштерү;
- районның инвестицион жәлеп итүчәнлеген күтәрү (күргәзмәләрдә катнашу);
- административ барьерларны киметү.

Районның финанс нәтижәлелеген арттыру юллары

Яшәү сыйфатын яхшырту һәм керемнәрне легальләштерү буенча эш алып баручы ведомствора комиссия эшчәнлегенә кысаларында 710 оешмадагы 1222 эшченең эш хакы минималь күләмгә житкерелде, башкарылган әлегә эш нәтижәсендә НДСЛ күләме 79,8 млн сумны тәшкит итте, бу узган елдагы белән чагыштырганда 17,5%ка артыграк.

2018 елда жирле сәүдә итү бюджетын тормышка ашыру буенча гомуми суммасы 1 млрд 938 сумны тәшкит итүче 7096 муниципаль контракт төзелде, алар арасында конкурентлы юл белән төзелгәннәре – 1 млрд 489 млн сумлык (76,9%); монополистлардан сатып алулар – 346 млн сумлык (17,8%); кече күләмле сатып алулар – 103 млн сумлык (5,3%).

Башкарылган эш нәтижәләре буенча бюджет буенча экономияләү 2018 елда 63 млн сумны тәшкил итә.

Бюджет

Әлмәт муниципаль районының керемнәр буенча 2018 елдагы консолидацияле бюджетын эшләү, бюджетара трансфертларны да исәпкә алганда, 5 022 млн сумны тәшкил итте, бу аныкланган планлы билгеләнешләрдән 136,4% дигән сүз (3 681 млн сум). Өстәмә бюджетка 1321 млн сум керде.

Татарстан Республикасы бюджетыннан бюджетара трансферт керемнәр 2 477 млн сумны тәшкил итте, шулар арасында 567 млн сумлык федераль бюджет һәм Татарстан Республикасы бюджеты акчалары хисабына чистарту корылмалары реконструкцияләү буенча эшләргә башкару өлешендә суны читкә юнәлдерүне оештыруга бүлөп бирелгән, шулай ук 10 яңа троллейбус сатып алу өчен 113 млн сумлык субсидияләргә аеруча билгеләп узасы килә. Республика һәм район житәкчеләгә эше нәтижәсендә жәлеп ителгән өстәмә инвестицияләр экологик торышны яхшыртуга, шәһәр мохитенен уңайлылыгын һәм сыйфатын арттыруга, димәк халыкның яшәү дәрәжәсен арттыруга юнәлтелгән.

Моннан тыш, бюджетара трансфертлар хисабына соңгы өч ел эчендә районның федераль һәм республика бәйгеләрдә, проектларда, программаларында катнашкан өчен грантлар һәм премияләр рәвешендә 66 млн сум керде. Грантлар районның иң яхшы укытучыларына һәм методистларына, иң яхшы ижади коллективларга, мәдәният хезмәткәрләре һәм учреждениеләренә, авыл жирлекләренә – республика бәйгеләрендә жиңүчеләргә, шулай ук «Татарстан Республикасының иң яхшы территориаль ижтимагый үзидарәсе», «Татарстан Республикасының иң төзек торақ пункты» республика бәйгеләрендә жиңгән өчен муниципаль районга тапшырылды.

158 млн сумлык өстәмә салым һәм салымсыз керемнәр хисабына табыш буенча планлы бюджет билгеләнешләрен арттыру, 2018 елның 1 январенә муниципаль берәмлекләргә исәбендә калган акча, шулай ук оптимизация чаралары үткәрү хисабына юл хужалыгы өлкәсендәгә чараларга; шәһәр һәм авыл хужалыкларын электр энергиясә белән тәмин итүгә; жир участкаларын межаллау; тәртипкә салынган тарифлар буенча социаль яктан мөһим муниципаль маршрутлар буенча йөртүче транспорт предприятиеләренә финанс ярдәмә күрсәтүгә; авыл мәдәният йортларын, районның мәгариф һәм спорт учреждениеләрен ремонтлау эшләрен алып баруға һәм территорияләрен төзекләндерүгә; мәгариф оешмаларын материал яктан жиһазландыруга; гомумшәһәр спорт һәм мәдәни-массакүләм чараларын үткәрүгә; стандарт муниципаль учреждениеләргә муниципаль биремнәрен үтәүне финанс яктан тәмин итүгә; эш нәтижәләре буенча мәгариф һәм сәламәтлек саклау, авыл хужалыгы учреждениеләре хезмәткәрләрен бүләкләүгә чыгымнар бүлөп бирелде.

Салымнар буенча бурычларны түләтү буенча эш бюджетның керем базасын арттыруда мөһим булып тора. Бурычларны түләтү буенча көчле

чараларны кабул итү нәтижәсендә, жирле бюджетка өстәмә рәвештә 32 млн сумлык салым керде.

2018 ел дәвамында консолидацияләнгән бюджетның чыгым өлеше 4979 млн сумга үтәлгән, бу аныкланган планлы билгеләнешләрдән 93% дигән сүз (5344 млн сум).

2018 елдагы жирле бюджетларның программ форматында 19 муниципаль программа тормышка ашырылды. Район бюджетында аларны тормышка ашырыр өчен каралган сумма – 2 976 млн сум иде.

Агымдагы финанс елына бурычлар:

- бюджетка керемнәр буенча планлы билгеләнешләргә үтәү;
- Татарстан Республикасының консолидацияләнгән бюджетына салымнарның күләмен киметү;
- түләүле хезмәтләргә күрсәтүдән керемнәр дәрәжәсен арттыру;
- бюджетны тигез бүлмәү очраklarын булдырмау - чыгымнар буенча яңа йөкләнмәләргә бары тик аларның нәтижәлелегә ачыклангач һәм финанслау чыганагын билгеләгәч кенә кабул итү;
- агымдагы кредиторлык бурычларын кыскарту, кредиторлык бурычның бюджет йөкләнмәләргә лимитынан артмавын тәмин итү;
- федераль һәм республика бюджетынан кәргән суммаларны вакытында файдалану;
- ел дәвамында бюджет акчаларын тигез бүлеп куллану.

Муниципаль милек һәм жир ресурслары белән идарә итү

2018 елда сыйфатлы муниципаль хезмәтләргә күрсәтүне, муниципаль мөлкәт һәм жир участкаларын кулланудан максималь нәтижәлелек һәм табыш алуны тәмин итү буенча эш дәвам ителде. Салымсыз керемнәр буенча жирле бюджетка керемнәр күләме 129,58 млн сум тәшкил итте (105,5%ка үтәлгән). Жир участкаларын арендага житди керемнәр чыганагы булып тора, жирле бюджетка керемнәр 96,78 млн сум тәшкил итте.

2018 елда барысы 59 аукцион үткәрелде, аларның нәтижәләргә буенча 33,2 мең сумлык килешүләр төзелде. (2017 елның күрсәткеченнән 30%ка артырак). Электрон сәүдә мәйданчыкларында 24 электрон аукцион уздырылды.

2016 елдан алып 2018 елга кадәр муниципаль торакны бушлай хосусыйлаштыру барышында гражданның милкәтне 282 торак йорт тапшырылды. Хәзерге моментта муниципаль торак фондындагы йортларның 96,4%ы хосусыйлаштырылган.

Дәүләт мөлкәт ярдәмен күрсәтү процессында һәм кече һәм урта эшмәкәрлекнең үсешен стимуллаштыру максатыннан агымдагы елда ташламалы нигездә арендага бирүгә яраклы муниципаль мөлкәтнең санын арттыруга юнәлтелгән бурычлар эзлекле рәвештә хәл ителде – беренче ике ел дәвамында эшмәкәрлек субъектлары аренда түләвеннән азат ителә, һәм өченче елдан гына башлап аренда түләве күләменең 25%ыннан башлап түли; дүртенче елда – аренда түләве 50% тәшкил итә, бишенче елда – 75%, алга таба – аренда

түлөвөнөң 100%ы каралган. Нәтижәдә бүгенге көндә эшмәкәрлек субъектларына бүлөп бирелә торган мөлкәт исемлегенә 16 күчөмсөз милек объектлары кертелгән, шуларның 5 объектлары ташламалы нигездә арендага тапшырылган (узган ел белән чагыштырганда 13%ка күбрәк).

Аерым игътибар хужасыз калган күчөмсөз милек объектларын ачыклау юлы белән муниципаль милек исемлеген тулыландыруга бирелә.

Хужасыз калган объектларга хокукларны рәсмиләштерү муниципалитетка аларны норматив халәткә китерү буенча бурычны хәл итәргә һәм әлегә объектларны хужалык әйләнешенә кертү хисабына бюджетны тулыландырырга мөмкинлек бирәчәк. Отчет периоды эчендә 9 күчөмсөз милек объектлары, 46 коммуналь инфраструктурасы объектлары ачыкланган. 2017 елда ачыкланган 31 торак-коммуналь хужалыгы һәм 2 күчөмсөз милек объектка карата муниципаль милек реестрына кертү буенча чаралар тәмамлана. Өч һәм аннан артык балалары булган гаиләләргә ярдәм күрсәтү кысаларында Әлмәт муниципаль районында 2012 елдан алып 2018 елга кадәр жир участогын түлөүсөз алу исемлегенә 3536 гаилә кертелгән, алардан 2058 гаилә жир участогы белән тәмин ителде, бу 58,2% тәшкил итә. 2018 елда жир участогын түлөүсөз алу исемлегенә 414 гаилә кертелде, 400 жир участогы бүлөп бирелде, бу 96,6% тәшкил итә. Күп балалы гаиләләргә тәмин итү өчен 225 жир участогы формалаштырылган, формалаштыру стадиясендә тагын 98 участок.

Язгы –көзгә периодларда кулланылмый торган жир участокларын әйләнешкә кертү максатыннан 2018 елда 15,4 мең га майданындагы 157 авыл хужалыгы жирләре тикшерелде. Тикшерү нәтижәләре буенча 5016 га майданында урнашкан 33 кулланылмый торган авыл хужалыгы жир участогы ачыкланды, аларның 2 589,73 га майданындагы 22 участокны әйләнешкә кертү буенча чаралар каралды.

Муниципаль милек һәм жир ресурслары белән идарә итү өлкәсендәгә эшчәнлекнең ачыклығы һәм үтә күренмәлегә, документларны рәсмиләштерү һәм тапшыру срокларын кыскарту яңа эш һәм хезмәт күрсәтү алымнарын кертү хисабына тәмин ителә. Районның жир һәм милек мөнәсәбәтләре палатасы тулысынча гаризаларны электрон теркәүгә күчте, бу белгечләрнең эшен тулысынча контрольдә тотырга һәм документ әйләнешенә электрон архивын булдырырга мөмкинлек бирде.

Муниципаль хезмәтләргә күрсәткәндә, көтү өчен уңайлы урыннар һәм электрон чират белән жиһазландырылган күпфункцияле үзәк аша документларны кабул итү һәм бирү юлы белән гражданның чиратта торышы проблемасы хәл ителгән. Гариза тапшыручыларга муниципаль хезмәтләргә күрсәтү нәтижәләре турында вакытында мәгълүмат бирү гариза тапшыручыларга смс жиһәрү ярдәмендә тормышка ашырыла (2018 елда 6663 белдерү кәгазе жиһәрелгән). Муниципаль хезмәтләргә күрсәтү нәтижәләре буенча милеккә һәм жир участогларына хокукларның барлыкка килүен, юкка чыгуын һәм күчүен теркәү Палата тарафыннан тәмин ителә, бу гариза тапшыручыларга «бердәм тәрәзә» принцибы буенча хезмәтләргә нәтижәләрен алырга мөмкинлек бирә.

2019 елга бурычлар:

- күп балалы гаилэлэр өчен жир участокларын формалаштыру буенча чаралар уздыру һәм планлы күрсәткечлэргә ирешү;
- вәкаләтле затның көчәйтелгән квалификацияле электрон имзасы белән расланган электрон документ формасындагы карарлар бирүгә күчү юлы белән муниципаль хезмәт күрсәтүне камилләштерү;
- салымсыз керемнәр буенча бюджетның планлы күрсәткечләрне үтәү;
- муниципаль милекне хосусыйлаштыру прогноз планын үтәү;
- жир участокларын һәм күчемсез милек объектларын инвентаризацияләү буенча эшне дәвам итү;
- авыл хужалыгы жирләрен куллану буенча муниципаль жир контролен көчәйтү;
- авыл хужалыгы билгеләнешендәге алынмый калган жир өлешләрен муниципаль милеккә рәсмиләштерү;
- зиратлар урнашкан жир участокларын рәсмиләштерү;
- күпфатирлы торак йортларын төзү өчен жир участокларын формалаштыру буенча чаралар уздыру һәм гамәлгә кертү.

Төзелеш, төзекләндерү

Торакның сыйфаты һәм файдалана алырлык булуы һәрбер гражданига, гаиләгә кагыла торган социаль-икътисади бурычлар арасында иң әһәмиятлеләрдән санала.

2018 елда 108 007 кв. метр торак куллануга тапшырылган. Бер кешегә торак белән тәэмин ителеш 27 кв. метрны тәшкит итте (0,4 кв.м.га үсеш).

Социаль ипотека программасы буенча район территориясендә 2018 елда эксплуатациягә 240 фатирлы 2 күпфатирлы торак йорт яисә 17 мең 790 квадрат метр торак тапшырылды.

Социаль инфраструктурага караган объектларны төзү һәм капитал ремонтлау буенча эшләр тулысынча башкарылган.

Капитал ремонтлау программасы кысаларында республика акчалары хисабына отчет елында 90,8 млн сумга 7 балалар бакчасы: 4 шәһәр – №26 нчы «Елочка», №32 нчы «Одуванчик», №30 нчы «Кар кызы», № 20 нчы «Петушок» һәм 3 авыл – Миңлебай, Габдрахман һәм шәһәр тибындагы Түбән Мактама бистәсендә балалар бакчалары ремонтланды. «Татнефть» компаниясе дә үз өлешен кертте, 7 балалар бакчасын ремонтлауга 43,5 млн сум һәм Елхово авылындагы мәктәпне капитал ремонтлауга 22 млн сум бүлеп бирде.

«Светоч» рухи-мәгърифәтчелек үзәге төзелде, проектны тормышка ашыруга Россия Федерациясе бюджетыннан 50 млн сум бүлеп бирелде.

Республика бюджеты акчалары хисабына отчет елында Яшьләр бистәсендәге һәм Кичуй авылындагы авыл мәдәният йортлары капитал ремонтланган.

Кәләй авылында яңа башкарма комитеты биначы төзелде.

5 спорт мәйданчыгы - Кичү, Яңа Нәдер, Васильевка, Иске Суркино, Рус Акташы авыл торак пунктларында, Югары Акташ авылында һәм 21 нче мәктәп территориясендә хоккей кортлары ачылды.

Татарстан Республикасы Президенты ярдәме белән Олимпия резервы мәктәбе–спорт мастерлары эзерләү үзәге капитал ремонтланды.

Татарстан Республикасы Президентының нефть сәнәгате мәсьәләләре буенча ярдәмчесе Шәфәгать Фәхраз улы Тәхәветдиновның финанс ярдәме белән Кама-Исмәгыйль һәм Тайсуган авылларында балалар бакчалары, авыл мәдәният йортлары ремонтланды, Габдрахман авылында балалар бакчасын һәм бассейны булган спорт комплексын төзү тәмамланды.

Шәфәгать Фәхраз улы Тәхәветдиневның спонсорлык ярдәме хисабына Республика мөселманнары диния нәзарәте житәкчеләге астында шәһәрдә ислам дисциплиналары укытыла торган «Нур» мәктәбе ачылды. Шәһәрдә этләр белән йөрү һәм аларны дрессировкалау өчен беренче махсус майданчык булдыру проекты тормышка ашырылды.

«Татнефть» компаниясе финанс ярдәме белән отчет елында Кама аръягында иң зур «Мирас» спорт-сәламәтләнדרү комплексы төзелеше буенча масштаблы проект гамәлгә ашырылды. «Мирас» спорт комплексы –заманча спорт объекты, биредә төрле яшьтәгеләр, шул исәптән өлкәннәр һәм сәламәтлекләре чикләнган кешеләрнең спорт белән шөгыйльләнүе өчен универсаль заллар, спорт уеннары һәм спортның күп төрләре буенча төркемлә дәрәсләр өчен универсаль заллар, ике бассейн (олыларга һәм балаларга), чишенү бүлмәсе һәм душ кабиналары булган коры йөзү залы бар. Тамашачылар өчен трибуналар, медицина блогы, фойеда табиб кабинеты һәм процедура бүлмәсе урнашкан спорттоварлар кибете, фитобар урнашкан. Объект дөнья стандартлары нигезендә яңа технологияләр буенча төзелгән.

Спорт-сәламәтләнדרү комплексы шәһәр халкына һәм кунакларына йөзү, триатлон, фитнес, велоспорт, волейбол, баскетбол, өстәл теннисы белән шөгыйльләнү өчен менә дигән мөмкинлекләр бирде. «Актив озын гомер» спорт залы бар, ул махсус инвентарлар белән жиһазландырылган.

Спорт үзәгенең мөмкинлекләре барлык категория гражданнар өчен дә ачык. Биредә йөзү белән бәләкәй балалар да шөгыйльләнә ала. Спорт комплексы Әлмәткә республиканың көньяк-көнчыгышында су спорты төрләрен үстерү үзәге статусын алырга мөмкинлек бирәчәк, Олимпия чемпионнары һәм призерларын тәрбияләү майданчыгы булачак. Спорт комплексы ачылганнан бирле биредә 30 меңнән артык кеше булып китте.

Нефтьчеләр акчасына тормышка ашырылган тагын бер мөһим спорт объекты-хоккейчыларны эзерләү үзәге.

Үзәк ясалма бозлы ике боз кыры, гомумфизик эзерлек залы, тренажер залы, бросклар залы (синтетик бозлы махсус майданчык), 85 урынлык ашханә һәм банкет залы, хоккей мәктәбе администрациясе өчен бүлмәләр, медицина пункты, кер юу бүлмәсе, сауна, 14 чишенү бүлмәсе белән жиһазландырылган. Өченче һәм дүртенче катларда яшь спортчыларның вакытлыча яшәве өчен 75 урынга исәпләнгән бүлмәләр урнашкан. Хоккей мәктәбе территориясендә ачык һавада шөгыйльләнү өчен тагын бер спорт майданчыгы төзелде. Зур боз «Нефтяник» спорт сараенда шугалакны бушатырга һәм хоккейчыларның бер сменалы режимда күнегүләрен оештырырга мөмкинлек бирәчәк.

Республика программасы кысаларында «Березка» балалар сәламәтләндрү лагеренда 2 йокы корпусы һәм медицина блогы төзелде.

Яшьләр үзәге бинасына ремонт ясалды. Яшүсмерләр клубларын ремонтлау буенча республика программасын тормышка ашыру дәвам ителде. Отчет елында 3 клуб: «Ровесник», «Спартак», «Водник» ремонтланды.

Сәламәтлек саклау объектларында күләме зур эшләр башкарылды. Республика программасы буенча Бута авылында фельдшерлык-акушерлык пункты, СУ-2 районында табиб амбулаториясе төзелде.

Отчет периоды эчендә инвестицияләрнең гомуми күләме 82,6 млн сум тәшкит иткән 3 диспансер (туберкулезга каршы диспансер, наркология һәм психоневрология диспансерлары) һәм хатын-кыз консультациясе бинасына ремонт ясалды.

Балалар хастаханәсенә капитал ремонт ясалды. Бүген балалар стационары-ул үз составында заманча медицина жиһазлы кабул итү-диагностика һәм реанимация бүлекләре булган тәүлек бие медицина ярдәме күрсәтү учреждениесе. Биредә балаларның һәм аларның ата-аналары өчен уңайлы шартлар тудырылган.

Ижтимагый киңлекләренә үстерү программасы кысаларында Зифа Балакина урамында урнашкан «Саулык» паркын төзекләндерү буенча проект уңышлы тормышка ашырылды. Парк әлмәтлеләрне һәм нефть башкаласы кунакларын үзенә жәлеп итү урынына әйләнде.

Әлмәтнең ижтимагый киңлекләре ел саен яңартыла һәм яңа объектлар белән тулылана. Яңа ижтимагый үзәк – «Татнефть» компаниясенә баш бинасы каршындагы сквер ел ачышы булды, аның янында «Кара күз» скульптурасы куелды. Шәһәр мохитен танылган әдәбият эшлеклеләренә – А. Чеховка, Г. Тукайга багышланган арт-объектлар тулыландырды, «Алтын алмалар турында әкият» проектының стрит-арт-сүрәтләре шәһәрнең йөзен яңарттылар һәм бизәделәр.

«Татнефть» ГАЖ ярдәме белән шәһәр сусаклагычын реконструкцияләүнең беренче этабы тормышка ашырылды, төбен тирәнәйтү эшләре башкарылды, буа, су төшерү һәм суны читкә юнәлтү корылмалары, суны алу өчен майданнар төзелде, жәяүләр күперә төзелде, велосипед юллары, жәяүләр һәм йөгөрү өчен юллар төзелде.

Төзелеш өлкәсендәге 2019 елда куелган төп бурычлар:

- торак төзелеше планын үтәү;
- төзелеш өлкәсендәге республика һәм федераль программаларны тормышка ашыру, социаль инфраструктура объектларын төзекләндерү, болар түбәндәгеләр:

- 13 балалар бакчасын капитал ремонтлау: шәһәрнең №39 нчы «Золотой петушок», №47 нче «Әнже бөртеге», №33 «Незабудка», №38 «Дельфин», №27 «Нәни куллар», №45 «Космос», №48 «Веснянка» һәм 6 авыл торак пунктларында - Иске Суркино, Рус Акташы, Кәләй, Ирекле, Бишмунча һәм Түбән Мактама шәһәр тибындагы поселокларында;

- 2 яшүсмерләр клубын «Импульс» һәм «Аэронавт» капитал ремонтлау;

- Чуаш Сәрәне авылында исполком бинасын капитал ремонтлау;

- Г. Тукай исемендәге үзәк балалар китапханәсен капиталъ ремонтлау;
- Кузайкино авылында участок хастаханәсен капиталъ ремонтлау;
- «Березка» балалар сәламәтләндрерү лагеренә керә торган юлны, 2 йокы корпусын, 3 спорт майданчыгын төзү ремонтлау;
- Миңлебай станциясендә 200 урынлык авыл клубын төзү;
- Новотроицк авылында блок-модуль технологияле ФАП һәм Кәләй станциясендә табиблык амбулаториясе төзү;
- шәһәр балалар хастаханәсенә хирургия корпусын төзү;
- Әлмәт онкология диспансерының радиология корпусын төзүне тәмамлау;
- ижтимагый килекләрне төзекләндрерү программасы кысаларында – Мәржәни урамыннан алып Тукай проспектына кадәр участка Ленин урамын төзекләндрерү, монда торак, коммерцияле һәм ижтимагый биналарның алгы яктан керү группаларын бизәү, жәяүлеләр зонасын түшәү, арт-объектларны урнаштыру күздә тотыла.

Шәхси инвестор ярдәме белән балалар технопаркына янкормага капиталъ ремонт ясау планлаштырыла.

«Татарстан Республикасының мәктәпкәчә мәгариф учреждениеләрендә 2 айдан алып 3 яшькә кадәрге балалар өчен яңа өстәмә урыннар» республика программасы кысаларында тормышка ашырылачак иң мөһим проектлар – һәрберсе 220 урынлык Тынычлык һәм Бигәш урамнарында балалар бакчаларын төзү. Яңа балалар бакчаларында ясле группалары ачылачак. Бу шәһәрне ясле группалары белән тәмин итү мәсьәләсенә кискенлеген киметергә мөмкинлек бирәчәк.

Тагын бер мөһим һәм озак көтелгән проект - «Көнбатыш капкалар» микрорайонында 858 укучы өчен мәктәпне төзү.

Юл хужалыгы һәм транспорт

Ел саен күбрәк инвестицияләр юл хужалыгына юнәлтелә.

2018 елда Әлмәт шәһәре һәм Әлмәт муниципаль районына төрле дәрәжәдәге бюджетлардан юлларны капиталъ ремонтлауга 2 млрд тан артык сум акча бүлеп бирелә, шуларның 800 млн ы жирле әһәмияттәге юлларны ремонтлауга тотыла.

2018 елда 76 км артык юл ремонтланган, шуның 32 км дан артыгын жирле әһәмияткә ия юллар тәшкит итә.

Федераль бюджет акчаларына «Казан-Оренбург» трассасының 35 км аралыгындагы 3 участок ремонтланды.

Хисап елында түбәндәге юл эшләре башкарылды:

- төбәк автоюлының 9 км аралыгы ремонтланды;
- Туктар, Аппак, Березовка, Нолинка, Колшәрип, Чупай, Иске Суркин, Рус Акташы, Сабанчы, Кәләй Түбән Мактама, Тихоновка, Яңа Кәшер, Миңлебай авыл жирлекләрендәге 11,4 км аралыгында 24 урамны вак комлы-таш кушылмалы юл катламы белән түшәү;
- 2 коммерцияле булмаган бакча һәм дача участкаларына керү юлларын

вак комлы-таш кушылмасыннан төзү. Әлеге программа тормышка ашырыла башланганнан бирле узган 2 ел дәвамында 19,2 млн сумлык 4 км керү юлы төзелде. Программа быел да дәвам итәчәк.

- Агрпоселок, Нагорный, ДОСААФ, Урсала, Иске Әлмәт, РТС микрорайоннарында 31 ишегалды территориясе ремонтланды.

«Татнефть» компаниясе ярдәме белән ел саен шәһәр урамнарын ремонтлауга зур инвестицияләр бүлеп бирелә. Хисап елында 8,5 км аралыгындагы 7 урам ремонтланды, бу - Геофизика, Чапаев, Пушкин, Жуковский, Герцен, Шевченко, Объездная урамнары. Велосипед юлын үстерү буенча масштаблы проектның 3нче этабы тормышка ашырылды. 3 ел дәвамында 95 км велосипед юлы һәм аларга барып тоташа торган тротуарлар төзелде. Велосипед юлларының гомуми чөлтәре шәһәрнең үзәк өлешен Урсала, СУ-2, Агрпоселок микрорайоннары һәм шәһәр сусаклагычы белән тоташтырды.

Ижтимагый транспорт район инфраструктурасының иң мөһим өлеше булып тора. Муниципаль маршрут чөлтәрен саклау буенча зур эш башкарыла. Хисап елында бердәм муниципаль маршрут чөлтәре 30 маршрутны үз эченә алды: 7 шәһәр автобусы һәм 6 троллейбус маршруты, 14 шәһәр яны автобус маршрутлары һәм 3 сезонлы бакчачылык жәмгыятьләренә йөртүче маршрутлар. Пассажирларны төп йөртүчеләр - «АПОПАТ» АЖ һәм «Әлмәт транспорт идарәсе».

Татарстан Республикасының шәһәр яны (авыл) маршрутларын субсидияләү буенча өч еллык программа кысаларында районның 98% халкы яшәүче 90 авыл жирлеген транспорт белән тәэмин итәргә мөмкинлек тудырылган, бу 91% тәшкил итә. Бу Татарстанда авыл жирлекләренең пассажирларны йөртү мөмкинлегенә белән тәэмин итүнең иң югары күрсәткечләренең берсе санала. Пассажирларны йөртү мөмкинлегенә белән 9 торак пункты тәэмин ителмәгән, анда 2000 нән аз гына артыграк кеше яши.

Транспорт предприятиеләре газ моторлы ягулыкта эшләүче автобусларны һәм түбән идәнле троллейбусларны сатып алуны субсидияләү буенча программаларда актив катнашалар.

Татарстан Республикасы Президенты Р.Н.Миңнеханов районга энергияне туплау жайланмасы белән жиһазландырылган троллейбусларны сатып алуны субсидияләү программасында катнашу өчен 113 млн сум күләмендә финанс ярдәме күрсәтте. 20 км га кадәр автономияле барышы булган троллейбусларны сатып алу ерак микрорайоннары тарту подстанциясе һәм элемент чөлтәләрен төзүгә өстәмә чыгымнарыз троллейбус элементәсе белән тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Пассажирларның уңайлыгы өчен шәһәрнең транспорт чөлтәренә уңышлы рәвештә «Акыллы транспорт» мобиль кушымтасы кертелгән, ул транспортның тукталышка килеп житүен фаразлау мөмкинлеген булдыра.

Автобусларга һәм троллейбусларга транспортны линиядә мониторинглау, транспортны тулы контрольдә тоту, автобуслар һәм троллейбуслар йөреше арасында интервалны саклау, юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәэмин итү өчен ГЛОНАСС системасы кертелгән.

«2018-2028 елларга Әлмәт муниципаль районының транспорт инфраструктурасын комплекслы рәвештә үстерү» муниципаль программасы кысаларында 2019 елга беренчел бурычлар булып түбәндегеләр тора:

- норматив таләпләргә туры килми торган автомобиль юлларын һәм квартал эче территорияләренең арасын кыскарту;
- күп балалы гаиләләргә төзү өчен бүлеп бирелгән жир участкаларын юл челтәре белән тәмин итү;
- юл хәрәкәтен оештыру чараларын (светофорлар, билгеләр, ясалма тигезсезлекләр, яктырту, тамгалар һ.б.) урнаштыру хисабына автомобиль юлларының куркынычсызлык дәрәжәсен арттыру;
- хужасыз калган юл участкаларын паспортлаштыру;
- юл-транспорт һәлакәтләре нәтижәсендә үлем очрақларын киметү;
- ижтимагый транспортның хәрәкәтчән составын этаплап яңарту;
- ижтимагый транспортның яңа маршрутларын булдыру.
- жәмәгать транспортының «акыллы» тукталышларын алга таба да кулланылышка кертү.

Торак-коммуналь хужалык

Торак-коммуналь хужалык - ул халыкның уңайлы тормышын һәм төрле тармак предприятиеләренең эшен тәмин итүче система.

Торак-коммуналь хужалык эшчәнлегенең төп юнәлешләренең берсе - торак фондын капитал ремонтлау.

Программа гамәлдә булган вакытта 2008 елдан 540 торак йортта, 3,44 млрд сумлык капитал ремонт ясалган. 82 меңнән артык кешенең яшәү шартлары яхшыртылган.

2018 елда 62 торак йортка 335,7 млн сумлык капитал ремонт ясалды, шуларның 11сендә 30 лифт алмаштырылды.

2015 елдан башлап «Татнефть» ГАЖ ярдәме белән «Минем яраткан ишегалды» программасы уңышлы гамәлгә ашырыла, аның ярдәмендә күпфатирлы торак йортлар территориясендә 96 яңа балалар уен мәйданчыгы урнаштырылган.

Хисап елында 5 млн сумга балалар өчен 10 уен мәйданчыгы урнаштырылды.

Ел саен Татарстан Республикасы тарифлар буенча Дәүләт комитеты тарафыннан коммуналь хезмәтләргә тарифларны үзгәртү һәм раслау башкарыла.

Халыкка жылылык энергиясе китерүче төп оешма булып «Әлмәт жылылык челтәрләре» АЖ тора, предприятие 805 күп фатирлы йорт хезмәт күрсәтә, бу гомуми күләмнең 97% ын тәшкил итә.

2016 елның 1 июленнән «Әлмәт жылылык челтәрләре» АЖ өчен жылылык энергиясенә тариф күләме 1993,35 сум/Гкал тәшкил итте, 2017 елның 1 январенә караганда тариф 6,28% ка киметелде һәм 1868,01 сум/Гкал тәшкил итте.

Тарифлар кимүгә бюджет акчаларын структурада үзгәртеп кору һәм оптимальләштерү хисабына ирешелде. Шәһәр житәкчелеге һәм «Татнефть» компаниясе тарифларны оптимальләштерү мөмкинлекләрен карау һәм аларны кабул итү бурычын куйды. «Әлмәт жылылык челтәрләре» АЖ мәгълүматларына үткәрелгән анализ тарифларны оптимальләштерү буенча чаралар планын эшләргә мөмкинлек бирде, аны «Татнефть» ГАЖ генераль директоры Наил Өлфәт улы Маганов раслады. Тарифлар чыгымнарының төп өлешен энергия чыганаclarы (электр энергиясе, газ һәм су) тәшкит итә. Электр энергиясен үз эшләп чыгару жылылык энергиясенә тарифларны киметергә мөмкинлек бирде.

Хәзерге вакытта, дәүләт комитетының эксперт бәяләмәсен исәпкә алып, үткәрелгән чаралар нәтижәсендә жылылык энергиясенә тарифның 2016 ел белән чагыштырганда 2,6% ка кадәр үсүен тоткарлауга ирешелде һәм 2019 елның 1 январенә ул 1941,47 сум тәшкит итте, бу 2016 ел дәрәжәсеннән түбән.

Шәһәр халкын борчий торган төп проблемаларның берсе - «Әлмәт-Водоканал» АЖ тарафыннан жибәрелә торган эчәргә яраклы суга югары бәя, димәк, салкын суны жылыту юлы белән оештырылган кайнар суга да югары бәя.

Күпчелек халык өчен торак-коммуналь хужалык хезмәтләренә тарифларны арттыру гаилә бюджетына житди йөкләмә булып тора һәм халыкның идарәче һәм ресурслар белән тәмин итүче оешмалар алдында бурычлары артуын күздә тотта. Шуңа күрә халыкның социаль кияренкелеген һәм тискәре нәтижәләрен булдырмау максатында, торак-коммуналь хезмәтләргә тарифлар арту белән бәйлә рәвештә, жирле үзидарә органнары сәясәте тарифлар үсешен тоткарлауга юнәлдерелгән.

Бүгенге көндә районда су белән тәмин итү 100 км озынлыктагы Кама су алу жайланмасыннан башкарыла. Су белән тәмин итү чыганагының ерак булуы нәтижәсендә әлмәтлеләр өчен су бәясенә 50% су алу бәясе тәшкит итә.

Су белән тәмин итү чыганагы бетерелү нәтижәсендә әлмәтлеләр өчен су бәясенә 50% ын су ташу бәясе тәшкит итә.

2017 елның 1 июленнән «Әлмәт-Водоканал» АЖ буенча халык өчен салкын су белән тәмин итү тарифы 44,78 сум м³ тәшкит итте. 2018 елның 1 январеннән 44,07 сум м³ тәшкит итте, 1,6% ка кимеде.

2019 елның 1 январенә салкын су белән тәмин итү тарифы куб.м - 44,10 сум тәшкит итте.

Әлмәт Татарстан Республикасында төп коммуналь ресурсларга тарифлар үсешенә тискәре динамикасы булган бердәнбер район.

Торак хезмәтләренә тарифлар буенча аларның үсеше 2016 елның июленнән 2018 елның июленә кадәр тотрыклыланды, тарифлар индексацияләнде, күләме үзгәрмәде, 2018 елның июленнән башлап үсеш 1% тәшкит итте.

Соңгы еллар дәвамында социаль ярдәм чаралары күрсәтү эшчәнлегенә 2014-2020 елларга «Татарстан Республикасы гражданнына социаль ярдәм күрсәтү» дәүләт программасын гамәлгә ашыру кысаларында үткәрелә. Торак-коммуналь хезмәтләргә түләүгә субсидия социаль ярдәм күрсәтүнең кирәкле

чарасы булып кала. 2018 елда торак-коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча ташламаларны 34 749 кеше, ягъни районның һәр алтынчы кешесе алды. Түләнгән акчаларның гомуми суммасы 265,4 млн сумнан артып китте.

Шәһәр халкы мәнфәгатьләрен яклап «Ачык Әлмәт» мәгълүмати-аналитик системасы уңышлы эшләр килә. Бу торак-коммуналь хужалык өлкәсендәгә мәсьәләләргә уңайлы һәм тиз арада хәл итү өчен ярдәмче. Система белән файдаланып, кулланучы аның фатирында, подъездда, йортта яки янәшәдәгә территориядә барлыкка килгән житешсезлекләр турында хәбәр итә, аның үтәлешен реаль вакыт режимында күзәтеп бара һәм башкарылган эшләр турында хәбәрлар булып кала. Халыкка уңайлы булсын өчен стандарт теркәлүдән тыш, дәүләт хезмәтләре порталының хисап язмасы ярдәмендә «Ачык Әлмәт» мәгълүмат системасында авторизация мөмкинлеге дә тормышка ашырылган.

«Ачык Әлмәт» системасы эше халык тарафыннан гаризаларның сыйфатлы һәм оператив башкарылуы өчен уңай бәяләнә. Система гамәлдә булган чорда идарә компанияләргә һәм подрядчы оешмалар тарафыннан 15 меңнән артык гариза үтәлгән, шулардан 2016 елда – 2240 гариза, 2017 елда – 5375 гариза, 2018 елда – 7407 гариза.

Проект үсеше кысаларында «Ачык шәһәр» мобиль кушымтасы эшли, ул шулай ук гариза бирергә, актуаль өзеклеләр турында белергә, заявканы үтәү сыйфаты турында бәяләмә калдырырга һәм индивидуаль исәпкә алу приборлары күрсәткечләрен бирергә мөмкинлек бирә. «Ачык Әлмәт» системасын гамәлгә кертү нәтижәсендә торак-коммуналь хезмәт күрсәтү мәсьәләләргә буенча дәүләт, муниципаль хакимият органнарына мөрәжәгать итүчеләр саны 30% ка кимегән.

Торак-коммуналь хужалыкта вәзгыятьне яхшырту һәм конкурентлы мохитне стимуллаштыру өчен, 2016 елдан идарәче компанияләр эшчәнлеген ай саен рейтинг бәяләве механизмы кертелде. Идарәче оешмаларның эшенә нәтижә ясау өчен торак-коммуналь хезмәтләр өчен жыелу, халыктан мөрәжәгатьләр саны, бурычлылар белән эшләр, йорт яны территорияләрен тиешле тәртиптә тоту, торак йортларны жылыту сезонына вакытында әзерләү, экологлар тарафыннан кагыйдәләргә бозган өчен төзелгән беркетмәләр булу төп күрсәткечләр булып тора.

«Имин шәһәр» аппарат-программа комплексы кысаларында шәһәрдә халык күпләп жыела торган урыннарда 130 камера, сәламәтлек саклау, мәдәният, спорт, сәүдә, социаль яклау, мәгариф, кунакханәләрдә 1428 камера эшли, 2025 камера-548 күп фатирлы торак йортта урнаштырылган.

2017 елда «Имин шәһәр» аппарат-программа комплексын гамәлгә кертү нәтижәләргә буенча Россия Эчке эшләр министрлыгының Әлмәт районы буенча бүлеге тарафыннан 33 жинаять ачылган, административ хокук бозулар турында 158 беркетмә төзелгән. 2018 елда 39 жинаять ачылган, административ хокук бозулар турында 191 беркетмә төзелгән.

2018 елдан башлап сынау проекты кысаларында хокук бозучыларны эзләү, кешеләргә теркәү һәм яшәү кагыйдәләрен үтәүне контрольдә тоту максатында Россия Федераль куркынычсызлык хезмәтенә Татарстан

Республикасы буенча идарәсе бүлеге, Россия Эчке эшләр министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән берлектә фронталь IP-камералар урнаштырылды, алар агымдагы елда кешеләр һәм күп фатирлы йортларда кешеләр күпләп жыела торган урыннарда кешеләрне тану функциясе белән бергә эш дәвам итәчәк.

Әлмәт муниципаль районының террорчылыкка каршы комиссиясе утырышы беркетмәсен үтәү йөзеннән, күпфатирлы йортларда яшәүчеләрне, идарәче оешмаларны террорчылыктан яклау чараларын көчәйтү максатларында, йортлар буенча өлкәннәр белән берлектә теркәлмичә законсыз яшәүче чит ил гражданнын ачыклау, шулай ук РФ гражданнына бирелүче фатирлар турында мәгълүмат жыю эшләре алып барыла.

2018 елда чит ил гражданнына бирелә торган 967 фатир һәм 80 торак урын ачыкланган. Мәгълүматлар Россия Эчке эшләр министрлыгының Татарстан Республикасы Әлмәт районы бүлегенә, Россия Федераль куркынычсызлык хезмәтенә Татарстан Республикасы буенча идарәсе бүлегенә, Россия Федераль салым хезмәтенә Татарстан Республикасы буенча 16 нчы номерлы районара Федераль салым инспекциясенә, Россия Эчке эшләр министрлыгының Әлмәт районы буенча миграция мәсьәләләре бүлегенә жиберелә.

Халыкны су белән тәмин итү һәм су бүлү хезмәтләре белән тәмин итүне яхшырту буенча чаралар гамәлгә ашырылды. «Татарстан Республикасы торак пунктларында халыкны эчә торган су белән тәмин итү» республика программасы буенча, «Чиста су» максатчан программасы кысаларында, Татарстан Республикасында Газлаштыру, энергия саклау технологияләре һәм инженерлык челтәрләрен үстерү Фонды хисабына, Урсала микрорайонында полиэтилен торбадан 8,1 млн сумга 2740 метр суүткәргеч төзелде. Гомуми озынлыгы 4800 м булган 7,6 млн сумлык инженерлык суүткәргеч челтәрләрен реконструкцияләү эшләре башкарылды.

Берничә ел дәвамында шәһәр чистарту корылмаларын реконструкцияләү мәсьәләсе актуаль булып кала килде. Әлеге проблеманы хәл итү өчен 2018 елда «Әлмәт шәһәре канализациясенә чистарту корылмаларын реконструкцияләү» проект-смета документлары эшләнде. Экспертизаның уңай бәяләмәсе алынды. 2018 елда әлеге проектын 1 нче һәм 2 нче этапларын реконструкцияләүгә «Россия гражданнының торак-коммуналь хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру» ярдәмче программасы кысаларында федераль һәм республика бюджетларыннан 566,6 млн сум күләмендә акча бүлеп бирелде. Реконструкция эшләре 6 этапта каралган, эшләрне тәмамлау срогы – 2020 ел.

«Әлмәт жылылык челтәрләре» акционерлык жәмгыяте тарафыннан 2, 3, 4 номерлы район котельныйларында электр энергиясен житештерү өчен гомуми егәрлеге 24 МВт булган 12 газопоршн генератор жайланмасы урнаштырылды. 2018 елда электр энергиясен эшләп чыгару күләме – 87,9 млн кВт*сәг.

2018 елда капитал ремонт һәм төзелеш программасы буенча 112,3 млн сум үзләштерелгән, шул исәптән 91,2 млн сум капитал ремонт буенча. 4 нче район котельныйен реконструкцияләү буенча 21,1 млн сумлык капитал ремонт тәмамланды, ул өстәмә егәрлекне арттыруны күздә тотта.

Район торак пунктлары урам утлары буенча эшләр кысаларында «Урам-юл челтәрен норматив хәлгә китерү» программасы нигезендә База урамы буенча 4,5 млн сумга урам утлары челтәре төзелеше башкарылды.

«Татарстан Республикасы торак пунктларында урам утлары челтәрләрен торгызу» республика программасын гамәлгә ашыру кысаларында районның 8 торак пункттында һәм шәһәрнең 3 микрорайонында светодиодлы лампалар кулланып 534 яктырткыч алмаштыру һәм урнаштыру буенча 7,1 млн сумлык эшләр башкару тәмамланды.

Көнчыгыш, Тургенев, Жәлил, Шевченко урамнарындагы участокларда һәм ат-спорт мәктәбенә кергәндә урамнарны яктырту челтәрләре төзү буенча 1,8 млн сумлык эшләр башкарылган.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында юл хәрәкәте иминлеген арттыру, юл-транспорт һәлакәтләрен азайту һәм алар сала торган зыяннар авырлыгын киметү буенча чараларны тормышка ашыру турында»гы карарын үтәү йөзеннән гомуми файдаланудагы автомобиль юллары участокларында, мәгариф оешмалары янында, жәяүлеләр кичүендә, автоюлларның авария-куркыныч участокларында һәм халык күпләп жыела торган урыннарда ясалма яктыртуны оештыру буенча эшләр башкарыла. Узган ел 6 мәгариф учреждениесе янында 767,7 мең сумлык урам утлары челтәре төзелде.

3 территорияль ижтимагый үзидарә территорияләрендә урам утларының квартал эчендәге челтәрләрендә 1,3 млн сумлык төзү эшләре башкарылды.

Урам-юл челтәрен, велосипед юлларын, тротуарларны, яшел зоналарны, күперләрне, паркларны, скверларны, шәһәр зиратларын карап тоту һәм аларга хезмәт күрсәтү буенча системалы эш алып барыла. Соңгы өч елда транспорт паркы шактый яңартылды, 37 берәмлек яңа коммуналь техника сатып алынды. Хисап елында «ГУАД» МУП көче белән 100 мең м³ артык кар чыгарылды.

2018 елның кышкы чорында квартал эчендәге территорияләрдән идарә компанияләре тарафыннан 15 мең м³ артык кар чыгарылды, 480 күп фатирлы торак йортның түбәсе чистартылды.

«Хайваннар белән жаваплы эш итү һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» Федераль закон үз көченә керү хужасыз хайваннар белән мөрәжәгать итү буенча эшчәнлекнең яңа тәртибен билгели. Закон тарафыннан билгеләнгән таләпләрне тәмин итү өчен махсус приют булдыру эше башланды. Әлеге эшкә «Өйгә юл» хәйрия фонды коммерцияле булмаган оешмасы актив кушылды.

2019 елның 1 январеннан Татарстан Республикасы каты коммуналь калдыклар белән эш итүнең яңа системасына күчте. Шул вакыттан башлап каты калдыклар чыгару хезмәте «торак» статусыннан «коммуналь» хезмәт күрсәтү статусына күчә. Каты көнкүреш калдыкларын жыю, ташу, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру һәм күмү эшчәнлегенә Татарстан Республикасының Көнчыгыш зонасы «ГРИНТ» ЖЧЖнең төбәк операторы тарафыннан тәмин ителә. Районда «Гринта» ЖЧЖ вәкилләре - «Экосервис» ЖЧЖ.

2019 елда торак-коммуналь хужалык өлкәсендә өстенлекле бурычлар билгеләнде:

- идарә компанияләре эшчәнлеген контрольдә тоту;
- күп фатирлы торак йортларны капитал ремонтлау программасын гамәлгә ашыру;
- урам утларын торгызу;
- шәһәр территориясендә тышкы (урам) яктырту объектларын эксплуатацияләгәндә энергияне сак тотуга һәм энергетик ресурслардан файдалануның нәтижелелеген арттыруга юнәлдерелгән чаралар үткәргүгә энергосервис контрактын төзү;
- котельныйларның технологик процессларын автоматлаштыру, 2 нче район котельный челтәрләрен төзекләндерү, жылылык-техник жиһазларны алмаштыру буенча чаралар үтәү;
- шәһәр канализациясенен чистарту корылмаларын реконструкцияләүнең 3, 4 этабын үтәү;
- 4нче номерлы инженерлык суүткәргеч челтәрләрен, канализация-насос станциясен реконструкцияләү, Урсала микрорайонында суүткәргеч төзү (6000 м).

Авыл хужалыгы

Безнең район Татарстан Республикасының иң эре авыл хужалыгы районнарының берсе булып тора. Районның сөрүлек жирләренең гомуми мәйданы 88 мең гектардан артык, авыл хужалыгы жирләре республика буенча 3,3% тәшкил итә.

Районда төрле милек рәвешендәге 86 авыл хужалыгы товары житештерү эшчәнлеген алып бара.

Барлык категорияләрдә авыл хужалыгы продукциясенен гомуми күләме 1 млрд 430 млн сум тәшкил итә.

Авыл хужалыгы продукциясен сатудан 1 млрд 100 акча кергән:

- үсемлекчелек - 555 млн сум.;
- терлекчелек - 504 млн сум.

Агросәнәгать комплексына ел саен федераль һәм республика бюджетларыннан грантлар, авыл хужалыгы товар житештерүчеләренә субсидияләр рәвешендә финанс ярдәме күрсәтелә, 2018 елда ул 150 млн сумнан артык тәшкил итә.

Районның авыл хужалыгы тармагына ярдәмгә «Татнефть» компаниясе зур өлеш кертә, аның ярдәмендә техник парк яңартыла, авыл хужалыгы эшләрен башкаруга ташламалы дизель ягулыгы бирелә.

2018 елда 30 берәмлек авыл хужалыгы техникасы сатып алынды.

Язгы кыр эшләре чорында районның агросәнәгать комплексы 44 мең гектардан артык мәйданда бөртекле һәм кузаклы культуралар, 5,5 мең га югары табышлы культуралар чәчелде, чәчү вакытында һәм минераль ашламаларны тукландыру рәвешендә 1300 тоннадан артык гамәлдәге матдә кертелде.

2018 елда бөртекле культураларның уңышын жыю узган елгыдан кимрэк, һава шартлары һәм явым-төшемнәр житәрлек булмау район аграрийларынан өстен булды. Эмма, комплекслы, биологик ашламаларны яфрактан тукландыру рәвешендә кулланып, без 94131 тонна бөртекле һәм кузаклы культуралар күләмен саклап кала алдык, алардан алынган уңыш 1 гектардан уртача 21,4 центнер тәшкит итте. «Васильевское» ЖЧЖ – 22,6 ц/га, Н. Е. Токарликова - 21,7 ц/га, «Михайловка-Р» ЖЧЖ - 21,3 ц/га, «Союз-Агро» ЖЧЖ-20 ц/га, КФХ И.М.Хәйдәров - 30,5 ц/га, КФХ Э.Н.Рафиков, КФХ З.Х. Маннанов-30,4ц/га хужалыклары югары уңыш күрсәткечләре белән аерылып тордылар.

29 мең тонна терлек азыгы әзерләнде, бу бер баш шартлы терлеккә 33,9 центнер, 2017 ел дәрәжәсенә карата 105% тәшкит итә.

«Авыл» кооперативында яшелчә культуралары жыю 500 тоннадан артык тәшкит итте. Кооперативта катнашучылар тарафыннан 2018 елда 2 га майданда кура жиләге үстерү өчен махсус теплицалары урнаштырылды. Быел чәчү майданы 170 гектардан артык тәшкит итәчәк, анда яшелчә һәм жиләк-жимеш культуралары үстерү планлаштырыла.

Яшелчә культуралары, чәчәкләр, берьяллык һәм күпьяллык төр чәчәк үсентеләре житештерү буенча үз эшчәнлеген шулай ук «Мактама теплица хужалыгы» ЖЧЖ башкара. Узган ел хужалык тарафыннан 38207 данә чәчәк үсентеләре сатылган, томатлар – 10772 кг, кыяр – 17744 кг. 2019 елга 43000нән артык, яшелчә 40 тоннадан артык чәчәк сату планлаштырыла.

Жиләк-жимеш культуралары (алма, груша), декоратив токымлы үстерү белән «Интех-Урман»ЖЧЖ шөгылләнә. 15 гектардан артык майданда жиләк-жимеш культураларының 200 дән артык сортына ия булган коллекцион участок; 50 гектардан артык майданда - аз үсенте өчен витаминнар һәм микроэлементлары югары булган интенсив типтагы жиләк-жимеш культуралары бакчасы булдырылган. Соңгы 3 елда 4400 га саклагыч урман үсентеләре утыртылды һәм 6 млн 500 меңнән артык ылыслы һәм яфраклы агач үсентеләре утыртылды.

Урып-жыю вакытында комбайнчыларга ярдәм итү өчен муниципалитетның премия фонды өстәмә стимул булып тора. Узган ел 72 комбайнчыга 400 мең сумлык бүләкләр бирелде. АО Н. Е. Токарликова, «Союз-Агро» ЖЧЖ комбайнчылары югары бәяләнде.

2019 ел уңышы өчен 9 мең тоннадан артык бөртекле һәм кузаклы культуралар орлыгы салынган. 13 мең га майданда көзгә культуралар чәчелгән.

Узган ел безнең район сөт житештерү буенча яхшы күрсәткечләр белән аерылып торды. Республика рейтингы буенча 42 позициядән безнең район беренче егермелеккә керде. Барлык категория хужалыкларда 18514 тонна сөт житештерелгән, бу 2017 ел дәрәжәсеннән 25% ка күбрәк. Бер сырдан уртача 4448 кг сөт савылган, 2017 елда бу күрсәткеч 3732 кг дәрәжәсендә булган, бу 119% тәшкит итә.

1 мең 568 тонна эре мөгезле терлек ите житештерелгән.

Әлмәт муниципаль районы территориясендә «Нефтегаз» СМП инвесторы Н.Е.Токарликов хужалыгында 1070 башка исәпләнгән заманча сөт комплексы

файдалануга тапшырылды. 2019 елның 1 кварталында сыерларның сөт продуктлылыгын арттыру эше өчен хужалык Даниядән 270 баш югары сөт бирә торган тана сатып алу планлаштыра, бу терлекчелектә күрсәткечләрне яхшыртырга мөмкинлек бирәчәк.

Агросәнэгать комплексы 2018 елда федераль һәм республика бюджетларыннан авыл хужалыгы товар житештерүчеләренә субсидияләр рәвешендә 150 млн сумнан артык финанс ярдәме белән тәэмин ителде.

Районда шулай ук авыл хужалыгы товары житештерүчеләр тарафыннан техник парк яңартылды. 30 берәмлек авыл хужалыгы техникасы сатып алынды.

Районда шулай ук крестьян (фермер) хужалыклары да уңышлы эшчәнлек алып бара. Фермер А.В.Заикин яңа терлекчелек фермасы төзүне төгәлләде. Узган ел гаилә терлекчелек фермаларын үстерүгә грантлар бирү өчен Татарстан Республикасы Авыл хужалыгы һәм азык-төлек министрлыгының крестьян фермер хужалыклары проектларын сайлап алу буенча конкурс комиссиясе утырышы йомгаклары буенча Алексей Заикин конкурсның жиңүчесе дип танылды. Алынган грант суммасы 7 млн 350 мең сум тәшкил итә. 150 баш мөгезле эре терлеккә исәпләнгән терлек симертү майданчыгы төзелешенә акча каралган. Әлеге хужалыкның төп юнәлеше-сарык үрчетү һәм 2018 елда терлекләрнең баш саны 1600 баштан артып китте. «Заикин» хужалыгы буенча эре һәм вак мөгезле терлек ите житештерү 281 ц тәшкил итте, сату – 97 ц.

Агросәнэгать комплексында 2018 елда ит житештерү 1,6 мең тонна уңай күрсәткечләргә «Актау»– 128%, «Яңа Михайловка» – 113%, «Кичүчат» – 108%, «Чагылтау»- 106% жавплылыгы чикләнгән жәмгыятьләр иреште. 2019 елга авыл хужалыгы тармагы бурычлары билгеләнде:

- югары уңыш житештерү, минераль ашламалар туплау белән, 1 га чөчү майданында тәэсир итүче матдәнең 70 кг дәрәжәсендә ирешү;
- югары табышлы культуралар чөчү майданнарын арттыру;
- сөт продукциясен житештерү өчен тәүлегенә 200 тонна күләмендә эшкәртелә торган сөт комбинатын файдалануга кертү;
- туклану рационына югары энергетик азык кертү юлы белән терлекләрнең сөт продуктлылыгын арттыру;
- Н.Е. Токарликова исемендәге АЖ базасында күпконтентлы азык житештерү өчен катнаш азык заводы төзү;
- машина-трактор паркын, авыл хужалыгы жиһазларын яңарту;
- авыл хужалыгы өлкәсендә эшләү өчен профильле вузларны тәмамлаучыларны жәлеп итү.

Авыл жирлекләре үсеше

Территорияләрне төзекләндерү, инфраструктураны модернизацияләү һәм авыл халкының һәм кече хужалык рәвешләренә хезмәт активлыгын арттыру авыл жирлекләрен нәтижәле үстерүнең төп юнәлешләре булып кала.

Юл-урам челтәрен норматив хәлгә китерү программасы кысаларында 11 авыл жирлегендә ташлы-комнан 11,4 км юл төзелде (2017 елда – 12 жирлек 13,5 км юл).

«Татнефть» ГАЖ спонсорлык ярдәме белән Яңа Елань авылы эчендәге юлларны ремонтлау эшләре башкарылды.

Рус Акташы авыл жирлегенен үз акчасына Толстой, Совет һәм Төзүчеләр урамнары буенча 2 млн 284 мең сумлык асфальт юлларны ремонтлау эшләре башкарылды. Түбән Мактама Радужная, Чайкин, Киров, Әмир урамнарына 2 млн 280 мең сумлык вак таш жәелде. Урамнарны яктырту программасы кысаларында районның 8 торак пункттында (Аппак, Борискино, Югары Акташ, Кузайкино, Миңлебай, Миңлебай станциясе, Яшьләр, Яңа Нәдер) светодиод лампалар куллану белән яктырткычларны алмаштыру һәм урнаштыру эшләре башкарылды. Барлығы 331 яктырткыч алмаштырылды.

Республика бюджетыннан Әлмәт, Мәмәт авыл жирлекләрендә бүлеп бирелгән грантлар хисабына Дербедень, Мәмәт һәм Чупай авылларында урам яктырту челтәрләренен тулы реконструкциясе үткәрелде.

«Татнефть» ГАЖ социаль ярдәм программасы ярдәмендә 11 торак пунктта: Бота, Березовка, Елховой, Илтән-Бота, Югары Мактама, Кичү, Кәләй, Түбән Абдул, Иске Михайловка, Чупай, Ямаш авыллары территорияләренә суүткәргечләр өлешчә алыштырылды, ә Елховой һәм Түбән Абдул авыллары яңа су чыганаclarы белән тәмин ителде.

Татарстан Республикасы Президентының нефть сәнәгате мәсьәләләре буенча ярдәмчесе Ш.Ф. Тәхаветдинов булышлыгы белән Габдрахман авылында «Ландыш» балалар бакчасының яңа бинаcы, спорт комплексы, авыл жирлегенен бюджет өлкәсе хезмәткәрләре өчен йортлар төзелде, Кама-Исмәгыйль авылында Кама-Су елгасы аша яңа күперләр төзелде. Авыл жирлекләрендә бункер мәйданчыклары урнаштыру буенча эш дәвам итә. 2018 елда 24 жирлектә зур габаритлы чүп жыю өчен 30 бункер мәйданчыгы (2017 елда 33 авыл жирлегендә 36 бункер мәйданчыгы) һәм пластик жыю өчен аерым контейнерлар урнаштырылды.

Борискино, Елховой, Кузайкино, Яңа Кәшер, Новоникольск һәм Новотроицк авыл жирлекләре республика смотр-конкурсы нәтижәләре буенча «Шевроле-Нива» автомобильләре алды.

Мәмәт авылында 49 нчы авыл Спартакиадасы үткәрелде. Кичуй һәм Миңлебай авыл жирлекләре, Васильевка, Яңа Нәдер, Габдрахман һәм Ямаш авыл жирлекләре үз төркемнәрендә жиңүчеләр булдылар. Шулай ук жиңүгә омтылыш өчен Әлмәт һәм Түбән Мактама авыл жирлекләре командалары бүләкләнде. Быел Габдрахман авылында авыл яшьләренен 50 нче Кышкы спартакиадасы уздырылачак.

2018 елның 18 ноябрендә 34 авыл жирлегендә жирле референдумнар узды. Референдумда түбәндәге мәсьәләләр чыгарылды:

19 авыл жирлегендә юллар ремонтлау һәм төзү;

9 авылда - урам утларын ремонтлау яки торгызу;

8 авылда - су белән тәмин итү системаларын ремонтлау һәм чишмәләрне каптажлау;

7 авылда - һәйкәлләр, зиратлар, чишмәләр территорияләрен төзекләндерү.

Референдумда катнашучылар 69% тан артык (2017 елда - 67%) тәшкит итте. Тавыш бирүдә катнашкан гражданның 91% тан артыгы, ә бу 16114

кеше үзара салым турындагы инициативаны хуплады, «әлеге мәсьәләләр өчен» тавыш бирде (2017 елда - 92%, 15544).

Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, 2018 елда 14 жирлектә бер тапкыр түләнгән торган түләү күләмен арттыру турында карар кабул ителде. Башка жирлекләрдә үзара салымнарның бер тапкыр теркәлгән суммасы элеккечә 200 сум тәшкил итә.

Шәхси йорт яны хужалыкларына ярдәм итү максатында 2017 елдан башлап «Әлмәт муниципаль районында авыл халкының эшлекле активлыгын арттыру һәм хужалык итүнең кече рәвешләрен үстерү» 3 еллык муниципаль программасы эшли.

2018 елда әлеге программа кысаларында:

- 9 шәхси ярдәмче хужалык миниферма төзүдә катнашты. Татарстан Республикасы һәм Әлмәт муниципаль районы бюджетларыннан 2 млн 700 мең сум яки һәр катнашучыга 300 мең сум акча түләнде;

- 4 һәм аннан күбрәк сыер асраучы шәхси хужалыкларга 17 сыер саву жайланмасы сатып алуга район бюджетыннан 340 мең сум акча бирелде;

- район бюджетыннан шәхси ярдәмче хужалыклар тарафыннан 49 сыер сатып алу өчен 735 мең сум субсидия бирелде - һәр баш сыерга 15 мең сум яки Әлмәт районыннан читтә сатып алынган сыерлар өчен;

- районның шәхси ярдәмче хужалыклары өчен үзәкләштерелгән азык әзерләүне оештыру өчен 300 сум ташламалы бөядән ПРФ-145 һәм 2 крп-302 Вектү печән чапкычы сатып алуга субсидия бирелде. Жәйге чорда механикалаштырылган техникалар Серягиннарның, Осиповларның, Шоровларның шәхси ярдәмче хужалыкларына бирелде, алар үзләре һәм авылдашлары өчен 300 сумнан 1500дән артык рулон печән әзерләделәр.

Иске Михайловка авыл жирлеге башлыгы И.М.Абдуллин «Иң яхшы авыл жирлеге» номинациясендә һәм Красная Горка авылында яшәүче И.Г.Серягин «Иң яхшы шәхси ярдәмче хужалык» номинациясендә республика дәрәжәсендә 50 мең сум күләмендә грант белән бүләкләнде.

2017 елдан башлап район территориясендә Рус Акташы һәм Ямаш авыллары янында «Яшелчә аланы» проектын гамәлгә ашыручы «Авыл» авыл хужалыгы кооперативы эшчәнлек алып бара-бу фермерларга алга киткән инфраструктуралы югары технологияле басуда, магистраль суүткәргечле, махсус техника белән эшләү мөмкинлеге. Жирләр аренда нигезендә бирелә, ә үстерелгән уңышны жиләк-жимеш саклау урыннарында сакларга мөмкин.

2018 елда проектны гамәлгә ашыру дәвам итә. 120 гектар майданда 15 фермер тарафыннан үстерелгән, 500 тоннадан артык продукция: петрушка, укроп, кинза, кишер, чөгендер, пекин кәбестәсе, брокколи, жыелган һәм сатылган.

Теплицалардан беренче кура жиләге уңышы жыеп алынды. 3000 тоннага жиләк-жимеш саклау урыннары төзү төгәлләнде, суыткыч жиһазлары монтажланды, әйләнә-тирә территорияне төзекләндерү эшләре башкарылды.

2018 елда Елховой авылында «Суган» кооперативы оештырылды. Яңа эшли башлаган кооперативка 15 авыл кешесе керде. Эшчәнлекнең төп

юнөлешләрә-танылган Елховой авылында суган, шулай ук яшелчә үстерү һәм сату. Алда торган төп бурыч - район халкын авыл эшмәкәрлегенә жәлеп итү.

Авыл эшмәкәрлеген үстерүнең стратегик юнөлешләрә :

- терлекчелек: миниферма төзү программасында актив фермерлар һәм катнашучылар: Красная Горка авылыннан Игнатъевлар һәм Серягиннар, Нагорныйдан Юртовлар һәм Шоровлар, Кичуйдан Епифановлар, Яңа Еланьнән Корноуховлар, Бишмунчадан Слесарева һәм Мөбәрәкшиннар, Яңа Кәшер авылыннан Зиннәтуллиннар һәм Шәйдуллиннар, Ямаш авылыннан Осиповлар унай мисаллар булып торалар;

- үсемлекчелек һәм яшелчә үстерү: Борискино авылыннан Подкорытовлар, Түбән Мактамадан Сәгъдиевлар;

- Ямаштан Елистратовлар, Чупай авылыннан Идрисовлар, Аппактан Зуевлар;

- металл һәм агач конструкцияләр ясау, һөнәрчелек: Сиренькинодан Игнатъев.

Агымдагы елда эшчәнлекнең өстенлекле юнөлешләрә булып кала:

- авыл халкының эшлекле активлыгын арттыру һәм авылда хужалык итүнең кече формаларын үстерү программасында катнашучылар санын арттыру, кооператив хәрәкәтенә жәлеп итү;

- шәхси ярдәмче хужалыкларда житештерелгән продукцияне эшкәртү һәм сату өчен мөмкинлекләр тудыру;

- гражданның үзара салым акчаларын үз вакытында үзләштерү;

- су алу скважиналарын лицензияләү, авыл халкын эчә торган сыйфатлы су белән тәмин итү, авыл торак-коммуналь хужалык эшләрә оештыру һәм оештыру буенча чаралар үткәрү;

- жирлек территориясендә каты көнкүреш калдыкларын аерым жыюны оештыру.

Экология

Табигать саклау чараларын тормышка ашыру буенча нәтижәле эшләрә өчен 2018 ел йомгаклары буенча район «ЭКОлидер» республика конкурсында «Әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендәге казанышлар өчен» номинациясендә жиңүче булды.

Өченче ел рәттән район республикада санитар-экологик икеайлык йомгаклары буенча беренчелекне тотта. Бөтенроссия халык фронты рейтингында Әлмәт шәһәрә чүпләкләрне бетерү нәтижәлеләге буенча иң яхшы шәһәрләр өчлегенә керде.

Шәһәрне яшелләндерү буенча эш дәвам итә. 2018 елда шәһәрдә һәм районда барлыгы 43919 агач утыртылган, шулардан 4500 эре жиләк-жимеш агачы, 1419 эре декоратив агач, 4000 карлыган үсентесе, 5000 эре ылыслы токым, 29000 ылыслы үсенте.

«Урман утырту көне», «Татарстанның чиста урманнары», «Чиста яр» республика акцияләрендә актив катнаштык. «Урман утырту көне» акциясе кысаларында Поташная Поляна урманчылыгы территориясендә Дала Зәе

елгасының су саклау зонасында 2,8 га майданда 9000 нарат үсентесе утыртылды. «Чиста яр буе» акциясе кысаларында Бигаш инешенең яр буе зоналарын, Нариманка, шәһәр күлен һәм сусаклагычны чистарту буенча зур эш башкарылды. «Абыстай», «Габи», «Урама», «Дефтяр ачкыч», «Салкын Чишмә», «Шүрәле» чишмәләре тиешле хәлгә китерелде. Беренче тапкыр Дала Зәе елгасы буйлап су өслегеннән һәм елга ярларынан чүп жыю өчен оештырылды. Акцияне районның барлык авыл жирлекләре дә хуплады - 64 чишмә, 10 буа һәм Дала Зәе, Чишмә, Кичү, Тайсуган, Акташка, Мактаминка, Урсала, Эрзя елгаларының яр буе зоналары чистартылды.

«Агачны бергә коткарык» акциясе барышында 13,1 тонна макулатура, 77 кг пластмасс шешәләр бутылкалар һәм 153 кг батарея жыелган иде. Макулатурага алмашка икенчел чималның башка төрләре 1500 жиләк-жимеш бирә торган алма һәм 20 мең пихта, нарат үсентеләре таратылды.

Әлмәт Россиядә «Гринпис» рейтингында 100 меңнән артык кеше яшәгән шәһәрләрдә аерым жыю мөмкинлеге булдыру буенча икенче урында тора. Шәһәрдә 155 контейнер урнаштырылган, макулатура жыю өчен 61 контейнер, батарея жыю өчен 100 контейнер, өч секцияле 243 урна. Шәһәрнең 4 гипермаркетында пластик шешәләр һәм «Пандомат» алюминий банкалары жыю өчен югары технологияле жиһазлар урнаштырылган.

Табигатьне саклау чаралары исемлегенә авыл жирлекләрендә бункер майданчыкларын төзекләндерү дә керде, аларның гомуми саны 66 данә тәшкит итә. Урман массивларында һәм чокырларда санкцияләnmәгән чүплекләр санын киметү, шулай ук каты көнкүреш калдыклары полигоннарын ябу һәм рекультивацияләү эше дәвам итә.

Бер ел эчендә 435тән артык экологик чара үткәрелде, 14600 бала катнашты. Агымдагы елда «Мәктәп экопатруле» системасына мәктәп укучылары тарафыннан чүплекләр табу турында 1230 гариза урнаштырылган.

Кече һәм урта бизнес өчен уңай шартлар тудыруга юнәлдерелгән актив эш алып барыла. Эшмәкәрләр белән экологик законнарны бозуга юл куймау буенча әңгәмәләр үткәрелә, хисап төзү мәсьәләләрендә консультация ярдәме күрсәтелә.

Югары Акташ авылында «Урсалинка» елгасы, «Әржә» елгасы тирәнәйтелде, Кәләй станциясендә чистарту корылмалары реконструкцияләнде.

2019 елга түбәндәге табигать саклау чаралары планлаштырылган:

- «Тихоновка» елгаларын тирәнәйтү һәм чистарту;
- яңгыр канализацияләре чистарту корылмаларының проект-смета документларын эшләү;
- карьерларны рекультивацияләү;
- ГТС капитал ремонтты өчен проект-смета документларын эшләү;
- шәһәр территорияләрен яшелләндерү;
- рөхсәтсез чүплекләргә бетерү.
- халыкның экологик белемен һәм экологик культурасын күтәрү.

Халыкны социаль яклау

Хисап чорында районның 75 мең кешесе социаль ярдәм чаралары белән тәэмин ителгән: Бөөк Ватан сугышы ветераннары, хезмәт ветераннары, хәрби хәрәкәтләр ветераннары, реабилитацияләнгән гражданныр, инвалидлар, инвалид балалар, ЧАЭСтагы аварияне бетерүдә катнашучылар, ятим балалар, күп балалы гаиләләр, аз керемле гаиләләр һәм авыр тормыш хәлендә калган гаиләләр. Аларга 754 млн. сумнан артык ярдәм күрсәтелде.

Районда 12615 инвалид яши, шул исәптән 670 инвалид бала, 1163 тумыштан инвалид бала. Хисап елы дәвамында индивидуаль реабилитация программасы нигезендә 1033 өлкән кешене, 147 инвалид баланы тернәкләндерү үзәкләрендә булдылар.

Әлмәт районында 2300 күп балалы гаилә статусына ия, аларда 7289 бала тәрбияләнә. Күп балалы гаиләләргә ташламалар түләүгә 47 млн. сум акча юнәлдерелгән. Балигъ булмаган балалары булган гаиләләргә төрле социаль ярдәм чараларын түләүгә 191 млн сумнан артык акча бүленгән.

Демографик вәзгыятьне арттыру максатларында 2018 елның 1 январеннән беренче бала тууга бәйле рәвештә яңа айлык түләүләр кертелде. 2018 елда айлык түләү күләме 8490 сум тәшкил итте. Ел дәвамында әлегә түләү өчен 292 гариза бирүче мөрәжәгать иткән, аларга барлығы 14 млн 830 мең сум акча түләнгән.

Авылда демографик вәзгыятьне яхшыртуга юнәлдерелгән икенче түләү-авыл жирендә өч елдан артык яшәүче хатын-кызларга бер тапкыр бирелә торган средстволар. 2018 ел дәвамында 85 анага 4 млн 800 мең сум акча түләнгән, шулардан 74 хатын – кыз - 50 мең сум, 11 хатын-кыз-100 мең сум алган.

Районда 450 ятим бала исәпләнә, шуларның 341е опекун (попечительләр), 78е тәрбиягә алган гаиләләрдә, 31е Әлмәт балалар йортында яши. Хисап елында 5 ятим торак алды.

«Опека» халыкка социаль хезмәт күрсәтү үзәгенең гаиләгә һәм балаларга социаль ярдәм бүлекчәсендә социаль авыр хәлдә булган 83 гаилә һәм авыр тормыш хәлендә калган 144 гаилә исәптә тора. Бүлекчә хезмәткәрләре тарафыннан 2018 елда социаль куркыныч һәм авыр тормыш хәлендә булган гаиләләргә һәм балаларга 23397 социаль хезмәт күрсәтелгән.

2019 елның 1 январенә районда 55711 пенсионер исәпләнә. Россия Пенсия фонды бюджетыннан 9,8 млрд сумнан артык акча күчерелгән. 2019 елның 1 январенә пенсиянең уртача күләме 14616 сум тәшкил итә (2017 елда – 13754 сум). Ана (гаилә) капиталы хисабына 1280 гаилә сертификатлар алды, ә 1156 гаилә 510 млн сумлык торак шартларын яхшыртуга акча белән танышты.

Өлкән буын гражданнырына унайлы шартлар тудыруга аерым игътибар бирелә. Стратегия кысаларында «Актив озын гомер» проекты тормышка ашырыла, ул өлкән буын вәкилләрен берләштерә һәм түбәндәге юнәлешләр буенча үсеш ала: сәламәтлекне саклау, ижат белән шөгыйльләнү, күңелле ял, социаль туризм.

Ветераннар Советы каршында 7 физкультура-сәламәтләндерү клубы эшли. 6000 артык пенсионер төрле физкультура-сәламәтләндерү юнәлешләрендә шөгыйльләнә, клубларда, секцияләрдә, бассейннарда, паркларда, скверларда ял итә, шулай ук ачык дәресләрдә, мастер-классларда катнаша.

«Өченче буын» ветераннары-ижтимагый тормышның актив һәм алыштыргысыз катнашучылары.

Шәһәрдә «Татнефть» компаниясе ярдәме белән сәламәтләндрүгә, реабилитациялүгә һәм тормышны озайтуга жайлаштырылган заманча тренажерлар белән жиһазландырылган 3 уникаль «Актив озын гомер" үзәге эшли. Өлкән буын гражданнына актив озын гомер шартлары булдыруга аерым игътибар бирелә. Эш стратегиясе кысаларында өлкән яшьтәге кешеләр мәнфәгатләрәндә районда тормышка ашырыла торган «Актив озын гомер» проектының мөһимлеген билгеләп үтәргә кирәк. Әлеге проект елдан-ел күбрәк пенсионерларны кызыксындыра, шул ук вакытта эшчәнлекнең төрле юнәлешләрен үз эченә ала: сәламәтлекне саклау, ижат белән шөгыйльәнү, позитив ял, социаль туризм.

Агымдагы елда төп бурычлар булып тора:

- беренче чиратта, аеруча мохтаж гражданнына социаль ярдәм күрсәтү, шул исәптән социаль контракт нигезендә;

- Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы тарафыннан Россия Федерациясе Президентының 2018 елның 7 маендагы 204 номерлы Указын гамәлгә ашыру кысаларында үткәрелә торган ярлылыкны киметү буенча пилот проектында катнашуны тәэмин итү, аның нигезендә милли максатларның берсе 2024 елга Россия Федерациясендә ярлылык дәрәжәсен ике тапкыр киметү;

- Татарстан Республикасында «Демография» милли проекты чараларын гамәлгә ашыру кысаларында балалары булган гаиләләргә дәүләт ярдәме күрсәтү;

- аз керемле гражданнының тормыш сыйфатын күтәрү аларның үз-үзен тәэмин итү мөмкинлекләрен активлаштыру юлы белән башкару;

- авыр тормыш хәлендә калган балалар өчен гаиләне саклап калу;

- социаль куркыныч хәлдә булган күп балалы гаиләләренң һәм гаиләләренң яшәү шартларын даими мониторинглау үткәрү;

- пенсионерларны күпләп физкультура-сәламәтләндрү дәрәсләренә, социаль туризм һәм мәшгульлек белән шөгыйльәнүгә жәлеп итү.

ТАССР төзелүнең 100 еллыгын каршылап

Зур тарихи һәм ижтимагый-сәяси әһәмияткә ия булуын исәпкә алып, районда Татарстан АССР оешуга 100 ел тулуны бәйрәм итүгә эзерлек алып барыла. Оештыру комитеты составы һәм юбилей датасын бәйрәм итүгә эзерлек һәм үткәрү буенча план расланды, анда һәйкәлләрне һәм истәлекле урыннарны төзекләндрү, мемориаль такта урнаштыру, аллея һәм паркларны төзү, урамнарны һәм ижтимагый киңлекләренә рәсмиләштерү, продукция чыгару, милли һәм юбилей символикасы төшерелгән сувенирлар чыгару, радио-телетапшырулар циклы, газеталар чыгару керә.

Республиканың, туган якның күренекле эшлеклеләрен, мактаулы гражданныны популярлаштыру буенча актив эш алып барыла. Күренекле

гражданнар, оешмалар һәм тарихи вакыйгалар истәлеген мәңгеләштерү турындагы материалларны карау буенча комиссия төзелде.

«Әлмәт шәһәрәндә яшәүче мактаулы кешеләр һәм тарихи объектлар турында»гы яңа проект Интернет челтәрәндә эшли башлады, ул туган як тарихын, ТАССР үсешен белергә мөмкинлек бирә. Районның озак яшәүчеләренә, Бөек Ватан сугышы ветераннарына, тыл хезмәтчәннәренә зур игътибар бирелә. Узган ел 90 яшьтән башлап үзенең юбилее районның 444 кешесе билгеләп үттә. Районның тыл хезмәтчәне һәм хезмәт ветераны Зарига Гыйльбай кызы Шәйдуллина районның иң озак яшәүчесе булды, быел анар 105 яшь тулды.

Яшьләр, ветераннар һәм иҗтимагый оешмалар жәлеп ителеп, музейларда, мәктәпләрдә, яшүсмерләр клубларында, китапханәләрдә - «Татарстан – безнең уртак йортыбыз», «Яраткан Татарстаным», «Горурланам синең белән туган илем», «Туган ягым-Татарстан», «Минем телем-минем дөнъям, күңелем» дип исемләнгән тематик күргәзмәләр һәм чаралар циклы үткәрелде. Яшь буын өчен танып-белү форматында «Татарстан гасыры-2» милли анимацион фильмын булдыру буенча мастер-класс «Хәтер вахтасы» чарасы, «Сөембикә» муниципаль бәйгесе, «Relation» жәмәгать хәбәрчеләре шәһәр бәйгесе оештырылды.

2019 ел мөһим вакыйгага - Татарстан АССР оешуга 100 ел тулуга багышланган юбилей чараларын эзерләүнең төп этабы булачак.

Мәгариф

2018 елда район мәгариф системасының эшчәнлегенә белем бирүнең сыйфатын арттыруга һәм белем бирү процессының куркынычсыз шартларын булдыруга юнәлдерелгән иде.

2018 елда шәһәрдә һәм районда 152 учреждение эшләде, шуларның 60ы-мәктәп, 90ы-мәктәпкәчә белем бирү учреждениесә, 2се-өстәмә белем бирү учреждениесә, барлык укучылар саны 37306. 2018 елның 1 сентябрәндә яңа «Нур» мөселман мәктәбе һәм рухи-мәгърифәт үзәге «Светоч» беренче укучыларын кабул иттә.

Балалар һәм хезмәткәрләр иминлеген тәмин итү максатыннан шәһәрнең балалар бакчаларында һәм мәктәпләрендә видеокүзәтү камералары һәм урыннарда керү контроле, 17 турникет һәм 12 металлорамка урнаштырылган.

2019 елның 1 январеннан мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләренә урнаштыру буенча чиратта теркәлгән 1,5 яшьтән 3 яшькә кадәрге балалар саны 3 834 кеше тәшкит итә (2017 ел белән чагыштырганда 309 балага күбрәк). Мәктәпкәчә белем алуда 3 тән 7 яшькә кадәрге барлык балалар катнаша.

Икенче ел рәттән балалар бакчаларында «Татнефть» ГАЖ «Әлмәт шәһәрәненң балалар бакчаларында педагогларның ачык һөнәри хезмәттәшлеген үстерү аша белем бирү мохитенең югары сыйфаты» проекты уңышлы эшләп килә. Проект ECERS-R халыкара шкаласы ярдәмендә мәктәпкәчә белем бирү сыйфатын комплекслы бәяләүдән файдалануга нигезләнгән. Бүгенге көндә ECERS-R- шкалалары белән эшләү буенча 36 педагог укытылган, шуларның

11-е Мәскәү педагогика университеты сертификатларына ия. (Татарстанда барлығы 3 эксперт укытылган).

Балалар бакчаларында аграр һөнәрләрнең абруен күтәрү проектын гамәлгә ашыру кысаларында халыкны эш белән тәэмин итү үзәге белән берлектә «Агрокласс» проекты кертелде. Әлеге проект балалар бакчалары тәрбиячеләренә балаларда авыл хужалыгы һөнәрләре белән кызыксынуны үстерергә мөмкинлек бирә.

7 нче «Алтын ачкыч» һәм 22 нче «Алсу» балалар бакчалары «Үрнәк балалар бакчасы» бөтенроссия бәйгесендә жиңү яулады. 50 нче «Ләйсән» балалар бакчасының музыка житәкчесе Матвеева Марта Романовна «Россиянең ел тәрбиячесе – 2018» бөтенроссия бәйгесенең «Йөрәгемне балаларга бирәм» номинациясендә жиңүче булды.

2018 елда гомуми белем бирү мәктәпләрен тәмамлаучыларның 100% ы аттестат алды, 8 укучы (2016 елда – 7 кеше, 2017 елда – 3 кеше) рус теле, химия, информатика буенча БДИ да 100 балл жыйды.

2, 5, 7, 10, 20, 24, 25 нче урта гомуми белем бирү мәктәпләрендә, 1 нче, 5 нче гимназияләрдә, 2 нче лицейда БДИ нәтижәләре республиканыкыннан югары.

«Укудагы аерым уңышлары өчен» Россия Федерациясе медале белән 127 укучы бүләкләнде (2016 елда – 111 кеше, 2017 елда - 114 кеше).

Бөтенроссия һәм республика олимпиадалары нәтижәләре буенча район укучылары командасы 52 призлы урын яулады (2016 - 49, 2017 - 53). 1нче гимназиянең 8 сыйныф укучысы технология буенча бөтенроссия олимпиадасының йомгаклау этабында призер булды.

20 нче урта мәктәп базасында «Татнефть» ГАЖ, Казан медицина университеты, Әлмәт медицина көллияте ярдәме белән медицина сыйныфы ачылды. Укучылар университетның алдынгы укытучылары лекцияләрен тыңлыйлар һәм медицина көллияте базасында гамәли белемнәрен камилләштерәләр. 2 нче лицейда, 16 нчы урта мәктәптә, 17 нче лицейда Әлмәт нефть институты укытучылары физика, математика фәннәре буенча өстәмә дәресләр алып бара.

2 нче лицейның ике педагогы: химия укытучысы Квасова Надежда Николаевна, тарих һәм жәмгыять белеме укытучысы Надина Екатерина Николаевна «Милли мәгариф проекты» федераль грантына лаек булдылар.

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгыннан грант ярдәмен 22 укытучы («Укытучы-остаз» - 3, «Укытучы-мастер» - 6, «Өлкән укытучы» - 11, «Безнең яңа укытучы» - 1), 2 өстәмә белем бирү педагогы, 5 методист алды. Район башлыгы грантына 74 педагог лаек булды. 25 нче урта мәктәп «Табигый – фәнни һәм инженер-математика белемендә инновацияләр» бөтенроссия бәйгесе кысаларында 1 млн сум күләмендә грант отты. Яңа Кәшер урта мәктәбенең татар теле һәм әдәбияты укытучысы А. И. Габдракипова «Иң яхшы татар теле укытучысы» бөтенроссия бәйгесенең «Педагогик дебют. Профессиональ үсеш» номинациясендә жиңүче булды. 12 нче урта гомуми белем бирү мәктәбенең сыйныф житәкчесе Н.Е. Стефановская «Татарстан Республикасы балаларына тәрбия һәм өстәмә белем бирү өлкәсендә иң яхшы

хезмәткәр» республика һөнәри осталык бәйгесенең «Сыйныф житәкчесе 2018» номинациясендә 2 нче урынны алды. 2017-2018 уку елында 2 нче лицей РАЭКС (Россиянең алдынгы югары уку йортларына кергән укучылар саны буенча мәктәпләр рейтингы) мәктәпләренең тикшеренүләре нигезендә 2018 елда Россиянең иң яхшы мәктәпләре рейтингына керде. «Р. Фәхретдин исемендәге 1 нче гимназия» укучылары татар теле һәм әдәбияты буенча VI Халыкара олимпиадада (I урын – Сабирова Эльмира, 8 сыйныф укучысы, II урын – Мансурова Алсу, 11 сыйныф укучысы) жиңу яулады. «Илһам» бөтенроссия яш язучылар бәйгесендә Татарстан нефтенең 70 еллыгы исемендәге 25 нче мәктәпнең 8 нче сыйныф укучысы II урынны алды.

Укучыларга патриотик тәрбия бирү кысаларында мәктәпләрдә Юнармия отрядлары булдырылды. Әлеге хәрәкәттә 1170 укучы шөгыйльләнә. «Татнефть» ГАЖ ярдәме белән 1250 Юнармия беретларына һәм 52 жәйге һәм кышкы Юнармия формасы комплектларына 52 пар махсус аяк киёмнәре сатып алынды. Патриотик эшнең сыйфатын яхшырту өчен чаралар үткәргүгә шөфлыкка алынган хәрби часть хезмәткәрләре жәлеп ителә. Хәрби хезмәт нигезләре буенча уку-кыр жыеннарын үткәрү вакытында II дәрәжә Кутузов Орденлы 31 нче аерым гвардия десант – штурмчыларның ВДВ бригадасы актив катнашты. 6 декабрьдә 35 укучы Ульяновск шәһәренең хәрби часте территориясендә десантчы Юнармия антын кабул итте. 2018 елның 9 декабрендә Ватан Геройлары көнендә 30 укучы Юнармия хәрәкәте отрядларына Мәңгелек ут мемориалы янында кабул ителде.

2018 елның сентябрендә фәнни-техник өлкәдә предприятиеләрнең кече формаларын үстерүгә ярдәм итү фонды һәм шәхсән И. М. Бортник ярдәме белән Әлмәттә беренче тапкыр «Агроробофестиваль» бөтенроссия бәйгесе узды. Мәйданчыкта 7 яшьтән 18 яшькә кадәрге мәктәп укучылары агросәнәгать комплексын автоматлаштыру һәм роботлаштыруга юнәлдерелгән 5 юнәлеш: «Акыллы теплица», «Акыллы ферма», «Акыллы түтәл», «Квадрокоптер», «Агробот» буенча үз проектларын тәкъдим иттеләр. Беренче этап нәтижәләре буенча 200 дән артык катнашучы гариза бирде. Финалда Россия регионнарыннан 80нән артык кеше катнашты, арадан призлы урыннарны безнең өч кванторианчы алды. Татарстан Республикасы Президенты боерыгы буенча Әлмәт «Агроробофестиваль» бөтенроссия бәйгесен ел саен үткәрелә торган финалы өчен база мәйданчыгы буларак билгеләнде. Бәйгенең дәвамы Агроробохакатонда узды. 70тән артык авыл укучысы «Агроробофестиваль» бәйгесе финалында районның авыл мәктәпләренә «Татнефть» ГАЖ генераль директоры Маганов Наил Өлфәт улы тарафыннан бүләк ителгән «Робогрядок» механизмын жыю һәм өйрәнү мөмкинлеге алды.

2018 елның ноябрендә Кванториумда «Инженерлык идеяләре очышы» бөтенроссия бәйгесе узды. 170 проект арасыннан финалга Мәскәү, Санкт-Петербург, Владимир, Тамбов, Әстерхан, Краснодар һәм башка шәһәрләреннән 86 катнашучы үтте.

Әлмәт кванторианнары Кванториада - 2018 Халыкара балалар инженерлык командалары бәйгесендә Кытай, Әрмәнстан, Казахстан, Болгария, Испания һәм Эстония командаларын узып, Һиндстанда узган CMS Quanta Aqua

Challenge 23 нче Халыкара фәнни олимпиадасы (Лакхнау шәһәре) жиңүчеләре булдылар. Ярышларда 53 илдән 150дән артык команда катнашты. Үзләре төзегән катерлар ярышында безнең команда жиңүче булды.

WorldSkills Russia Junior чемпионатының «Инженерлык дизайны 12+» компетенциясе буенча региональ этабында Сибгатуллин Дамир 3 нче урынны алды (Казан шәһәре). Суворов Дмитрий «Полимереханика һәм автоматика»компетенциясе буенча WorldSkills Russia Junior (С.-Петербург) милли жыелма командасына сайлап алу ярышларында катнашты.

КНИТУ КАИ инженерлык лицееның эксперт-тренеры житәкчелегендә юниорлар командасы Көнъяк Сахалинск шәһәрендә узган «Яшь профессионаллар» (WorldSkills Russia) милли чемпионаты финалында 1 урынны, Яр Чаллы техникумы студентлары командасы - «Мехатроника»компетенциясе буенча 3 урынны алды.

2018-2019 чемпионатлар елы нәтижәләре буенча Әлмәт политехника техникумы «16 яшьтән 22 яшькә кадәр» Яшь профессионаллар «WorldSkills» төбәк чемпионатында 21 компетенция буенча ярышларда катнашты. 15 студент жиңүче һәм призер булды. Техникум укучылары 6 компетенция буенча 5 призлы урын яулап, жиңүләр копилкасына үз өлешләрен керттеләр. «Абилимпикс» инвалидлар һәм сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затлар арасында һөнәри осталык бәйгесендә студентлар 4 компетенциядә катнаштылар, бер призлы урын, милли чемпионатта 2 икенче урын алдылар.

Татарстан Республикасы жыелма командасының киңәйтелгән составына техникумның 13 студенты түбәндәге компетенцияләр буенча керттелгән: прототиплар ясау, Веб-дизайн һәм эшләү, коры төзелеш һәм штукатурлау эшләре, лазер технологияләре, балта эше, челтәрле һәм системалы идарә итү, электромонтаж, маляр һәм декоратив эшләр.

Хәзерге вакытта киңәйтелгән жыелма команда әгъзалары техникумда, Россия Федерациясенә башка төбәкләре ачык чемпионатларында да катнашу, Россия Федерациясенә һәм Татарстан Республикасының махсулаштырылган үзәкләрендә стажировка узу юлы белән Милли чемпионатка системалы әзерлек алып бара. Безнең район командасы лидерлар өчлегендә исәпләнә.

Региональ чемпионат нәтижәләре буенча Әлмәт муниципаль районы командасы беренче өчлеккә керде, «16 яшьтән 22 яшькә кадәр»геләр арасында - 16 призлы урын. «Юниорлар» (16 яшькә кадәр) кече яшь категориясендә - 11 призлы урын.

Районда 3 югары, 7 урта һөнәри белем бирү учреждениесе үз эшчәнлеген алып бара. Аларда 8926 студент белем ала.

2018 елда Әлмәт дәүләт муниципаль хезмәтләр институты «Әлмәт сәүдә-икътисад техникумы» дәүләт автоном һөнәри белем бирү учреждениесенә үзгәртелә һәм яңадан урта һөнәри белем бирү учреждениесенә әверелә. Һөнәри көллияткә Татарстан Республикасы һөнәри белем бирү ресурс үзәге статусы бирелде.

Политехника техникумы «Мәгарифне үстерү» Һөнәри белем бирү оешмаларының матди-техник базасын яңарту һәм модернизацияләү РФ программасы» өчен 83 521 мең сум федераль грант алды.

КНИТУ-КАИның Әлмәт филиалы уйлап табуларга ике патент алды, патент һәм танықдык алу өчен тагын 5 гариза тапшырылды.

2018 елда Әлмәт дәүләт нефть институты ӘДНИ институтының иң яхшы мәгариф, алдынгы фән, заманча инфраструктура һәм заманча идарә итү системасын формалаштыруга юнәлдерелгән 2018-2030 елларга үсеш стратегиясен гамәлгә ашыра башлады. Нефть-газ предприятиеләре заказы буенча институтта Россиядә бердәнбер яңа магистр программалары - пластны гидрошартлату һәм HR-аналитика ачылды.

Мәгариф системасын киләчәктә нәтижәле итү өчен 2019 елда таләп ителә:

- белем бирүнең сыйфатын күтәрүгә һәм әхлакый һәм конкурентлыкка сәләтле шәхесне үстерүгә юнәлдерелгән чаралар комплексын тормышка ашыру;
- районда педагогик кадрларны жәлеп итү һәм ныгыту максатында педагогларга ярдәм итү системасын эшләү;
- укучыларны патриотик тәрбияләү кысаларында матди-техник базаны көчәйтү;
- мәктәп укучыларын һәм студентларны WorldSkills Russia-2019кә әзерләү шартларын камилләштерү;
- мәгариф учреждениеләрен «Имин шәһәр» системалары белән жиһазландыруны дәвам итү;
- «Көнбатыш капка» микрорайонында 220 урынга исәпләнгән 2 балалар бакчасы төзелешен төгәлләү һәм инженерлык мәктәбен ачу;
- мәгариф объектларын капитал ремонтлау эшен дәвам итү.

Сәламәтлек саклау

Районда уңай демографик ситуация саклана, ел нәтижәләре буенча халыкның табигый үсеше 232 кеше тәшкил итә. Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, бу халыкның структурасының өлкән яшьтәгеләр өлешен арттыру ягына үзгәртү фонунда бара.

Без республикада 5 нче урынны алып, туучылар санының югары дәрәжәсен саклыйбыз. Районда барлыгы 2548 бала туган. 2018 елда сабыллар үлеме санының тарихи кимүенә ирешелгән, ул 1995 елда туган 1000 кешегә 23,7, 2018 елда 3,1 гә кадәр кимегән.

Эшкә яраклы яшьтә вафат булган гражданны саны кимү тенденциясе саклана. Системалы эш нәтижәсендә соңгы 5 елда безнең районда эш яшендәге халык үлеме 28 процентка кимегән.

2018 елның 12 ае эчендә, 2017 елның шул ук чоры белән чагыштырганда, төп сәбәпләрдән үлүчеләр саны кимүнең уңай динамикасы билгеләнде, шул исәптән: ашкайнату органнары авыруларынан үлүчеләр саны 14,5% ка, сулыш органнарынан 3% ка, тышкы сәбәпләрдән 10% ка кимеде, шулардан: 16,3% – юл – транспорт һәлакәтләреннән.

Районның үзенчәлеге-алга киткән медицина учреждениеләре чөлтәре, бу халыкка туган шәһәрәндә беренчел, махсуслаштырылган һәм югары технологияле медицина ярдәмен алырга мөмкинлек бирә.

2019 елның 1 январеннән 7 дәүләт автоном медицина учреждениесе, «Татнефть» ААЖ һәм Әлмәт шәһәре Медсанчаһте, республика сәламәтлек саклау учреждениеләренең 8 филиалы эшли. Беренчел медицина ярдәме белән 51 ФАП, гомуми практика табибының 3 офисы, педиатр, 6 табиб амбулаториясе һәм 2 участок хастаханәсе эше тәэмин ителә.

Районда югары технологияле медицина ярдәменнән файдалану мөмкинлеген тәэмин итү өчен «Татнефть» ААЖ һәм Әлмәт шәһәре Медсанчаһте базасында Татарстан Республикасының өч югары технологияле медицина үзәкләреннән берсе нәтижәле эшли. 2018 елда 182 аортокорон шунтирование, 60 йөрәк клапаннарын протезлау, 8 Бентала-Де Боно операцияләре, 2419 коронар-ангиография, 986 коронар артерияләрен стентированиеләү башкарылган, магистраль артерияләрдә шунтирование буенча 123 операция үткәрелгән. Аортаны эндоваскуляр протезлау буенча 11 операция һәм йөрәк клапаннары эндоваскуляр протезлау буенча 7 операция уздырылды. 2018 елда каротидлы эндоартерэктомия буенча 17 операция үткәрелде. 125 электрокардиостимулятор, шул исәптән 11 кардиовертер-дефибриллятор һәм 4 СРТ жайланмасы имплантацияләнгән. ВМП программасы кысаларында 78 оча-бот сөяге эндопротезы урнаштырылган. Нейрохирурглар 377 оператив тыкшынулы, шул исәптән нейронавигация жиһазларын кулланып 30 операция һәм арка мие функциясен интраоперацион мониторинг системасы ассистенциясе белән 12 операция үткәрде.

Ел саен медицина ярдәме төрләре исемлеге киңәйтелә. Быел без паллиатив эш юнәлешен киңәйттек. Тәүлек буе паллиатив ярдәм күрсәтү өчен стационар бүлек ачылды, авыруларны карау өчен бушлай средстволар бирү пункты ачылды. Онкология диспансерының радиология корпусын төзү буенча актив эш алып барыла. Районда бу проектны тормышка ашырып, без онкология авыруларына вакытында медицина ярдәме күрсәтүнең дөньякүләм стандартына якынлаша алабыз, ул диагностика, нур һәм химия операциясен, оператив дөвалауны үз эченә ала.

Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миңнеханов 2017 елда «Поликлиника учреждениеләрен модернизацияләү» республика программасына старт бирде. Әлеге программа кысаларында ике ел эчендә без барлык поликлиникаларны да ремонтлый алдык: үзәк район хастаханәсенең 1 нче һәм 2 нче номерлы сырхауханәсе, 3 нче шәһәр поликлиникасы, туберкулезга каршы, психоневрологик һәм наркология диспансерларының сырхауханә бүлекләре. Бу 24,5 мең квадрат метр поликлиника учреждениесе, аларга медицина ярдәме алу өчен көн саен 4,5 меңнән артык кеше мөрәжәгать итә. Республика бюджетыннан финанслауга 512 млн сум, «Татнефть» компаниясенән 70 млн сум, муниципаль бюджеттан 4 млн сумнан артык средство бүлеп бирелгән. Төзелеш-монтаж эшләренең барлык төрләре башкарылган, территория төзекләндерелгән, заманча медицина жиһазлары урнаштырылган, дөвалау процессы информатизацияләнгән.

Икенче ел балалар сәламәтлеген саклауны модернизацияләү үткәрелә, балалар поликлиникасында, хатын-кызлар консультациясендә эшләр тәмамланган, тиздән заманча балалар стационары үз ишекләрен ача, балалар

хастаханәсенәң яңа хирургия корпусы төзелешенә керешәбез. Әлеге эшләргә республика бюджетыннан һәм «Татнефть» компаниясеннән 750 млн сумнан артык акча бүлеп бирелгән. Без үз алдыбызга перинаталь үзәкне (бала тудыру йортын) реконструкцияләүне максат итеп куябыз.

Авыл сәламәтлек саклау учреждениеләрен модернизацияләү дәвам итә, Бута авылында модульле технология буенча фельдшер-акушерлык пунктна 2904,10 мең, СУ-2 микрорайонында табиб амбулаториясенә 5600,16 мең сум республика бюджеты акчалары бүлеп бирелде, төзелеш тәмамланды. Киләсе елда Новотроицк авылында яңа ФАП, Кәләй станциясендә яңа табиблар амбулаториясе төзеләчәк һәм Кузайкино авылында участок хастаханәсе ремонтланачак.

Бүген цифрлы мәгълүмати-коммуникацион технологияләр кулланыла башлаган процесс кына нәтижәле булырга мөмкин. Медицина да искәрмә түгел. Гражданнарның 57% табибка кабул итүгә бару өчен ерактан торып электрон язылу хезмәтен кулланды, ә 43% турыдан-туры учрежденидә электрон терминал аша язылды.

ТР мәгълүматлаштыру һәм элемтә министрлыгы белән берлектә быел авыл жирлекләрендә медицина объектларын (табиб амбулаторияләре, участок хастаханәләре, фельдшер-акушерлык пунктлары) һәм гомуми практика табиблары офисларын ГИСТ-интернетка тоташтыру мәсьәләсе хәл ителде.

Хәзерге вакытта ЭМР ның 51 фельдшер – акушерлык пунктларын, 31 ФАПны ADSL/оптоволокна, 20 ФАПны 4G-технологиясен кулланып интернетка тоташтыру буенча эшләр башкарылды. Оргтехника кайтарылды, авыл жирлекләренең медицина хезмәткәрләрен Татарстан Республикасының бердәм медицина мәгълүмат системасында эшләргә өйрәтү уздырылды.

Авыл халкы өчен хәзер табибка кабул итүгә ерактан торып электрон язылу, авыруның электрон тарихын алып бару, ФАПта диагностик тикшеренүләргә юнәлешләр алу мөмкинлегенә бар. 2018 елның өч аенда бу хезмәттән авылның 955 кешесе файдалана алды инде.

Сәламәтлек саклауны цифрлаштыру эшен киңәйтә, районда «Цифрлы ФАП» проекты эшли башлады. Бүген, табиб консультациясен алу өчен, авыл кешесенә һәрвакыт шәһәргә барырга кирәк түгел. ФАПта телеконсультация форматында табиб рекомендациясен алырга мөмкин. Әлеге проект Бишмунча, Иске Михайловка, Новотроицк, Новоникольск, Яшьләр бистәсендә тормышка ашырылган, 155 телеконсультация үткәрелгән. Киләсе елда без авыл жирлекләрендә бу хезмәтне киңәйтәчәкбез.

Дәүләт-хосусый партнерлык турында төзелгән килешү кысаларында 2018 елда Әлмәттә заманча Диализ үзәге ачылды, ул бөер терапиясен үткәргүгә мөһтәж барлык авыруларны кабул итәргә мөмкинлек бирә.

Тормыш дәвамлылыгын арттыру буенча нәтижәле чаралар булып куркыныч тудыручы факторларын анализлау, авыруларны профилактикалау һәм гражданнарны сәламәт яшәү рәвешенә мотивацияләү тора. Профилактик максат белән 2018 елда 40 меңгә якын өлкән кеше һәм һәр бала тикшерелде. Безнең халыкны үз сәламәтлегенә игътибар белән карарга, скрининг медицина тикшерүләрен узарга өйрәтү мөһим. Шундый максат белән районда «Мин

тикшерү уздым», «Ирләр сәламәтлеге», «Минем статусым ВИЧ» акцияләре уздырылды. Акцияләрдә барлығы 150 меңнән артык кеше катнашты.

2011 елның 1 январеннән Әлмәт муниципаль районында 595 табиб эшли (шуларның 13е авыл жирлегендә). 2 ел эчендә 114 табиб эшкә алынды, шуларның 46 сы яшь табиб-белгеч.

Укучыларның һөнәри ориентациясен киңәйтү максаты белән, Казан дәүләт медицина университеты белән берлектә Әлмәттә беренче тапкыр 20 нче урта белем бирү мәктәбе базасында 2018 елда профильле медицина сыйныфы ачылды, 26 бала укырга керде.

2018 елда максатчан укыту программасы буенча Казан дәүләт медицина университетына Әлмәт районы мәктәпләренең 3 чыгарылыш укучысы килде.

Муниципаль бюджет акчасына Әлмәт муниципаль районынан 10 студент белем ала (1 курс, 5 курс, 6 курс). 2018 елда өстәмә рәвештә 5 студент белем алуға җибәрелде.

2019 елга бурычлар:

- сәламәтлек саклау өлкәсендә кадрлар кытлыгын киметү өчен районга табиб-белгечләрне җәлеп итү;
- яна укыту методикаларын кулланып белгечләрнең квалификациясен күтәрү;
- балалар стационарының хирургия корпусын төзү;
- онкология диспансерының радиологик корпусы төзелешен тәмамлау;
- перинаталь үзәкне реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау;
- Кәләй станциясендә блок-модульле технология һәм Новотроицк авылында ФАП төзелеше;
- Кузайкино авылында участок хастаханәсендә капитал ремонт үткөрү;
- тәүлек бие стационар һәм өйдә халыкка паллиатив ярдәм күрсәтү;
- поликлиникада һәм тәүлек бие эшли торган стационарда гериатрик ярдәм күрсәтү;
- төрле яшьтәге кешеләргә профилактик тикшерүләрне арттыру;
- халыкның сәламәтлеген саклау, үлем очраklarын киметү һәм гомер озынлыгын арттыру.

Мәдәният

Хисап елында районда 10455 мәдәни-массакуләм чара уздырылган, аларда 866 меңнән артык тамашачы булган (2017 елда 9910 чара, арттыру 5% ка).

Районда 130 мәдәният учреждениесе, 692 клуб оешмасы эшли.

2018 елда мәдәният учреждениеләре тарафыннан мәдәният үсешендә социаль әһәмиятле мәсьәләләрне хәл итүгә юнәлдерелгән 810 мең сумлык 9 грант отылган; «Шәһәрнең мәдәни мохите» проектын гамәлгә ашыру нәтижеләре буенча «Татнефть» ГАЖнең 30 гранты матди-техник базаны ныгытуға юнәлдерелгән (музыка аппаратурасы, костюмнар тегү жиһазлары сатып алуға).

«Татнефть» компаниясе район мәдәниятен саклауга һәм үстерүгә зур өлеш кертә. Берничә ел дәвамында «Шәһәрнең мәдәни мохите», «Сандугач сайрар илем» төбәк балалар ижаты фестивале, «Владимир Спиваков фонды академиясе. Балалар-балаларга. Татарстан» мәгариф проекты, Сажидә Сөләйманова исемендәге премия, «Арт-сабантуй» конкурсы, шәһәр халкына һәм кунакларына Идел-Урал төбәге рәссамнарының әсәрләре белән танышу мөмкинлегенә бирүче күргәзмә кебек күп кенә уртак проектлар тормышка ашырыла.

Быел беренче тапкыр Әлмәт «Алтын алмалар турында әкиятләр» уникаль публик-арт проектын гамәлгә ашыру урынына әйләнде.

«Уйнагыз, гармуннар» телетапшыруын төшерү һәм Геннадий Заволокин исемендәге «Частушка» ансамбле катнашында «Уйнагыз, гармуннар» фестивалендә безнең район үзешчән сәнгатьтә катнашучы 500дән артык кешене берләштерде.

«Татнефть» компаниясе генераль директоры Наил Өлфәт улы Маганов ярдәме белән танылган ижат коллективлары һәм солистлары Хибла Герзмава, Аида Гарифуллина, В. Гергиев житәкчелегендәге Мариин театры симфоник оркестры, В. Спиваков житәкчелегендәге «Мәскәү Виртуозы» Дәүләт камера оркестры, А. Сладковский житәкчелегендәге Татарстан Республикасы Дәүләт симфоник оркестры концертлары оештырылды.

Татарстан нефтенең 75 еллыгы хөрмәтенә беренче тапкыр нефтьчеләр инициативасы һәм ярдәме белән оештырылган «Очрашу урыны - Әлмәт» бард жырлары фестивале булды. Фестивальнең конкурс программасында Татарстаннан, Башкортостаннан һәм Россиянең күрше өлкәләреннән 50 дән артык башкаручы катнашты. Фестиваль Россиянең танылган бардлары - Россиянең халык артисты Олег Митяев, Россиянең атказанган артисты Галина Хомчик чыгышы белән тәмамланды.

1-нче номерлы балалар сәнгать мәктәбендә компьютер классы ачылды. Ел нәтижеләре буенча мәктәп халыкара ижтимагый танылу академиясе таарфыннан «Россиянең иң яхшы белем бирү учреждениесе» дип танылды. Нефтьчеләр көче белән мәктәпне төзекләндерү планлаштырыла.

18 ел дәвамында әлмәтлеләр үз шәһәрен һәм районын уникаль проект – «Созвездие – Йолдызлык» ачык республика яшьләр эстрада сәнгате фестивалендә лаеклы тәкъдим итәләр. Әлмәттә беренче тапкыр фестиваль кысаларында шәһәрнең ижат коллективлары өчен режиссура, вокал, хореография һәм конференс буенча мастер-класслар узды. Сәхнә осталары уздырган тренинг базасында «Созвездие-Йолдызлык» конкурсында актив катнашуын дәвам итә.

Әлмәт татар дәүләт драма театры 3 халыкара, 3 бөтенроссия һәм «Тантана» республика конкурсында катнашты. Хисап елында драма театрында Ел саен үткәрелә торган «Идел йорт» халык театрлары төбәкара фестиваль-конкурсының сайлап алу туры узды.

«Мириданс» халык биюләре ансамбле «Folk of dance» дөньякүләм телевизион проектында 1 дәрәжә лауреат булды, беренче тапкыр Татарстан Республикасының Көнъяк-Көнчыгыш фольклор коллективлары арасында

«Традициялар тере жеп - Тирэн тамырлар» конкурсы оештырылды һәм үткәрелде.

Икенче тапкыр Р. Н. Нәгыймов исемендәге «Урсал тауда» бөтенроссия фестиваль-конкурсы узды. «Әни белән бергә 0+» дигән яңа проектны тормышка ашыру башланды.

Июнь аенда Әлмәт районы Татарстанны Ханты-Мансийск автоном округында тәкъдим итеп Сургут шәһәрендә Сабантуй милли бәйрәмендә катнашты.

Авыл жирлекләрендә зур масштаблар белән милли мәдәният көннәре узды (Мордва мәдәнияте көне, Татар мәдәнияте көне, Чуваш мәдәнияте көне, Рус мәдәнияте көне), Иске Суркино авылында Кама арьягы чувашларының «Учук» ачык фестивале узды.

Район гына түгел, бөтен республика музейларын һәм учреждениеләрен уртак чаралар үткәрү юлы белән берләштерү максатыннан, «Музейлар перекрестогы» проекты старт алды. Әлмәт туган якны өйрәнү музеенда Ф. З. Яруллин исемендәге музыка көллияте белән берлектә «Музейда музыка» циклыннан чаралар узды.

Ел саен «Балкыш»-«Сияние» ветераннар хәрәкәтенең республика смотр – бәйгесенең зона этабы югары дәрәжәсендә оештырыла, анда шәһәр һәм район ветераннарының жыелма хоры фестиваль жиңүчесе булды.

2019 елга планнар:

- Россия Федерациясендә театр елы уңаеннан «Театр лабораториясе» яңа проектын гамәлгә кертү;

- «Созвездие-Йолдызлык «ачык республика яшьләр эстрада сәнгате фестивалендә актив катнашу»;

- «Татнефть» ГАЖ хәйрия эшчәнлеге программасы кысаларында 2019 елда Г. Тукай исемендәге Үзәк балалар китапханәсенә капитал ремонт ясау; «Татнефть» ГАЖ ярдәме белән Кичүчат авылында Р. Фәхреддин мемориаль музеен төзү; 1 нче балалар сәнгать мәктәбен реконструкцияләү;

- федераль бюджет хисабына Миңлебай станциясендә авыл клубы төзү (200 урынга);

- төрле дәрәжәдәге грант ярдәмен алуга проектлар санын арттыру.

Физик культура һәм спорт

Әлмәт хаклы рәвештә Татарстан Республикасының төп спорт үзәкләренең берсе булып санала.

Районда 8 спорт мәктәбе һәм «Нефтяник» балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе эшли, аларда 26 спорт төре белән 4812 бала шөгыйльләнә.

Календарь елы дәвамында Әлмәттән алты меңнән артык спортчы 380 ярышта катнашып 913 призлы урын яулады. Ярыш нәтижәләре буенча 756 спортчыга төрле разрядлар бирелде, шуларның 18е спорт мастерлыгына кандидатлар һәм 5 спорт мастеры.

Бер ел эчендә ике йөздән артык массакүләм-спорт чаралары уздырылган, аларда 60 меңгә якын кеше катнашты, спартакиада хәрәкәтләре үсә. Икенче ел

рәттән район командасы «Сәламәтлек» авыл халкы арасында республика спартакиадасының гомуми зачетында жинү яулады, Әлмәт пенсионерлары үзләренә «Өченче буын» республика спартакиадасы чемпионнары исемен кире кайтарды.

Яшәу урыннарында уздырылган чаралар елдан – ел массакүләм төс ала, аларда 2000 дән артык бала һәм яшүсмер катнашты.

Ел нәтижеләре буенча районда даими рәвештә спорт белән шөгыйльләнүчеләрнең гомуми саны 87 891 кеше тәшкил итте, бу барлык халыкның 44,4% ы. Чагыштыру өчен 2017 елда әлеге күрсәткеч 43,2% булган.

В 2018 елда районга Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Миңнеханов катнашында ел саен үткәрелә торган «Ел спортчысы» тантанасында Татарстан территориясендә ГТО БФСКын гамәлгә ашыру буенча беренче урын өчен күчмә байрак тапшырылды. Әлеге олы бүләк беренче тапкыр тапшырылды.

ГТО брендын алга этәрү буенча иң уңышлы проектларның берсе балалар бакчаларында тәрбияләнүчеләр һәм аларның ата-аналары арасында «Яшь ГТОчылар» фестивале булды. Әлмәтнең тестлаштыру үзегенә әлеге авторлык проекты югары дәрәжәдә танылу алды һәм бөтен республика буенча гамәлгә ашыру өчен тәкъдим ителде.

2018 елда районның 5 авыл жирлегендә (Кичү, Васильевка, Яңа Нәдер, Иске Суркино, Рус Акташы) универсаль спорт мәйданчыклары, Югары Акташта һәм 21-нче мәктәп территориясендә хоккей кортлары файдалануга тапшырылды, шәһәр стадионы жинел атлетика сукмаклары белән жиһазландырылды, олимпия резервы спорт мәктәбе бинасы капитал төзекләндерелде.

50 метрлы бассейн һәм «коры йөзү» өчен махсус зал белән жиһазландырылган «Мирас» уникаль спорт комплексын ачу, югары дәрәжәдәге йөзүчеләр әзерләүгә юнәлдерелгән бурычларны ышанычлы үтәргә мөмкинлек бирә. Комплекс халыкара дәрәжәдәге ярышларны кабул итәргә эзер, уку-тренировка жыеннарын уздыру һәм спорт белән шөгыйльләнү өчен барлык шартлар да тудырылган.

«Мирас» профессиональ спортчылары белән беррәттән, сәламәт яшәу рәвешен яратучылар, физик культура һәм спорт белән даими шөгыйльләнүчеләр санын көн саен арттыруга ярдәм итә.

Ел дэвамында безнең шәһәр зур спорт чараларын уздыру урынына әйләнде. Шәһәр беренче тапкыр триатлон буенча Россия Кубогын кабул итте, ул «Физкультурачы көне» спорт бәйрәменә бер өлеше булды.

«Тимерман» республика проекты кысаларында узган ярышлар бик күп катнашучыларны жәлеп итте. «Нефтьчеләр көне» н бәйрәм итү өчен традицион рәвештә оештырылган «Тур де Татарстан» велоузышларының спринтер триатлон стартында дүрт меңнән артык спортчы катнашты, шуларның 40% ы әлмәтлеләр тәшкил итте.

«Татнефть» компаниясенә төрле яклап ярдәме белән 4 нче февральдә беренче тапкыр һәвәскәрләр арасында «Ред Булл Шлем һәм Краги» бөтенроссия хоккей турниры этабы узды. «Нефтяник» хоккей клубы белән

берлектә үзәк шугалакта чын мәгънәсендә хоккей бәйрәме оештырылды, ул көньяк-көнчыгыш һәм Кама арьягы командаларын берләштерде. Жиңүчеләр (Татнефть Буллс) Мәскәү финалында төбәкне тәкъдим итеп бишенче урынны яуладылар.

Быел шәһәр район башлыгы призларына нәфис гимнастика буенча беренче бөтенроссия турниры, бадминтон буенча «Әлмәт-Опен» бөтенроссия яшүсмерләр турниры, «YONEX Гран-При 2018/2019» бөтенроссия яшүсмерләр сериясе этабы һәм бадминтон буенча «Әлмәт Опен» Бөтенроссия турнирларын кабул итте.

«Рус классикасы» спорт елының матур тәмамлануы булды. Нефтьчеләр майданында оештырылган хоккей уик-енд башкарма комитет һәм ВХЛ житәкчелеге, Әлмәтнең хоккей йолдызлары һәм ветераннары командаларының иптәшләрчә матчларын, «Нефтяник» һәм Нефтекамск «Торос» командалары арасындагы принципаль каршылыгын үз эченә алды. Матч «Матч ТВ» телеканалында туры эфирда трансляцияләнде һәм онытылмаслык тәэсирләр калдырды. Россия Хоккей федерациясе президенты Вячеслав Александрович Третьяк, Россия хоккее легендалары Борис Петрович Михайлов, Игорь Николаевич Тузик спорт вакыйгасының хөрмәтле кунаклары булдылар.

Узган ел чаңгы спортын үстерү өчен мөһим ел булды. 2018 ел башыннан чаңгы спорты федерациясе үз эшчәнлеген бик актив башлап жибәрде. Аны «Әлмәтнефть» идарәсе житәкчесе Р. А. Нугайбәков житәкләде, тулы булмаган эш елы эчендә эшләрчә тренерлар саны 4 тапкыр артты, шулай ук секциядә шөгылләнүчеләр саны өч тапкырга артып 210 кешегә кадәр житте.

2019 елдан «Юность» балалар һәм яшүсмерләр спорт мәктәбенең чаңгы бүлегендә тәрбияләнүчеләрне «Снежинка» сәламәтләндерү комплексы трассаларында уза торган тренировка дәрәсләренә илтүне тәмин итү өчен финанслау бүлеп бирелде.

Шәһәр территориясендә жәяүлеләр өчен чаңгы трассалары жиһазландырылды, ә бу елдан башлап халык өчен шәһәр сусаклагычы тирәсендәге уникаль яктыртылган чаңгы трассасы булдырылды. Аның озынлыгы 5 км тәшкил итеп, чаңгы ярышлары, триатлон һәм дуатлон дисциплиналары буенча да ярышлар үткәрергә мөмкинлек бирә.

Өч мәктәп территориясендә (Кәләй урта гомуми белем бирү мәктәбе, 2 нче лицей һәм 25 нче урта мәктәп) ел әйләнәсе 5 км озынлыктагы чаңгы трассалары төзекләндерелгән, аларның берсе, 2 нче лицей территориясендәге бина «Уңайлы мохит» программасы буенча дәрәсләр өчен инвентарь сатып алынды, чаңгы базалары жиһазландырылды. Агымдагы елда чаңгы базалары һәм секцияләр тагын берничә мәктәптә һәм балалар ижаты үзәге каршында эшли башлаячак.

«Татнефть» компаниясе һәм спортның чаңгы төрләре федерациясе белән берлектә халык арасында «чаңгы культурасын» формалаштыру һәм шөгылләнү өчен шартлар яхшырту буенча алга таба эшләр планлаштырыла. Шәһәр халкының яраткан ял урыны «Снежинка» спорт комплексының чаңгы трассаларын реконструкцияләү проекты эшләнә. Эшләр тәмамланганнан соң

спорт объектын үз базасында республика һәм Россия дәрәжәсендәге ярышларны кабул итә алачак.

2019 елга планнар:

- Габдрахман авылында спорт комплексын файдалануга тапшыру;
- ике боз майданчыгы һәм тренажер залы булган «Нефтяник» хоккейчыларын эзерләү үзәген файдалануга тапшыру;
- «Снежинка» спорт комплексының чаңгы трассаларын реконструкцияләү проектын гамәлгә ашыру;
- гомуми белем бирү учреждениеләрендә чаңгы секцияләрен арттыру;
- спорт-массакуләм чаралар оештыру аша спортны популярлаштыру;
- бөтенроссия дәрәжәсендә йөзү буенча статуслы ярышлары үткәру;
- «Девон» балалар һәм яшүсмерләр спорт мәктәбе каршындагы баскетбол бүлеген ачу;
- Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясе жыелма командалары өчен спорт резервын эзерләү сыйфатын арттыру;
- квалификацияле кадрлар- тренерлар жәлеп итү;

Яшьләр сәясәте

Яшьләр сәясәте өлкәсендәге эшчәнлек республика һәм муниципаль программаларны гамәлгә ашыруга, шулай ук район яшьләре потенциалын үстерү өчен шартлар тудыру буенча планы эш башкаруга юнәлдерелгән. Бүгенге көндә 14 яшьтән 35 яшькә кадәрге гражданны саны 67 меңнән артык кеше тәшкил итә.

Район яшьләр комитетлары предприятиеләр һәм оешмалар саны буенча алда бара. Бүген район территориясендә 51 яшьләр комитеты эшли.

Яшәү урыны буенча яшүсмерләр клубларының эше төп юнәлешләренә берсе булып кала бирә. 32 яшүсмерләр клубы базасында 7 яшьтән 16 яшькә кадәрге балалар өчен 164 бушлай түгәрәк һәм студия эшли. Бушлай дәрәсләргә шәһәрдәге һәр өченче яшүсмер йөри-бу якинча 6300 бала.

Клубларның эш сыйфатының төп критерие булып һәрбер микрорайонда яшәүче балалар һәм яшүсмерләр арасынан дәрәсләргә йөрүче балигы булмаган гражданны саны тора. Рейтинглаштыру системасын анализлау 5 иң күп йөри торган яшүсмерләр клубын билгеләде: «Ракета», «Метеор», «Заря», «Легенда», «Электрон».

Яшүсмерләр клубларының эш нәтижеләлеге республика конкурсларында катнашкан тәрбияләнүчеләр һәм педагоглар лаеклы жинүләре белән раслана. Хисап елында «Клубның игелекле эшләре» республика конкурсында «Саулык» яшүсмерләр клубы 1 урынны алды.

Шәһәрбезнең яшь кешеләренә аерым игътибар бирелә. «Зәңгәр күл» шифаханәсе базасында яшүсмерләр клублары тарафыннан даими рәвештә балалар проект сессияләре уздырыла. 265 бала «Минем ишегалды», «Спортлы Әлмәт», «Киләчәк шәһәре», «Минем урам», «Кышкы Әлмәт, Яңа ел бизәлеше» семинарларында катнашты. Сессия нәтижеләре буенча шәһәр инфраструктурасына балалар инициативаларын үз идеяләрен кертте.

Коворкинг - «Әни эшли» үзәге декрет ялында булган яшь әниләргә балаларны тәрбияләүдән аерылмыйча өстәмә хезмәт хакын эшләргә ярдәм итә. 2018 ел эчендә проектта 2400дән артык хатын-кыз катнашты.

2018 елда яшәү урыны буенча яшүсмерләр клублары базасында «Зирәк яшьләр» проект гамәлгә ашырылды. Анда 300дән артык өлкән буын вәкилләре шәһәрнең патриотик, физик-сәламәтләндрерү, мәдәни-агарту чараларында актив катнаша.

КВН хәрәкәтенә аерым игътибар бирелә. Әлмәт шәһәрнең 65 еллыгы унаеннан балалар, студентлар, эшләүче яшьләр арасында район башлыгы Кубогына КВН фестивале беренче тапкыр узды. ТР КВН эшче яшьләр лигасының көзгә Суперкубогы жиңүчеләре - «Индустриальная урамы» КВН командасы. «Көнъяк-Көнчыгыш» КВН зона Лигасы жиңүчеләре һәм ТР КВН чемпионаты суперфиналында катнашучылар – «ТИСБИ жыелма командасы» КВН командасы.

Хисап елында 13 меңнән артык бала һәм яшүсмер сәламәтләндрерү, профильле һәм хезмәт лагерьларында ял итте.

2018 елның сентябрдә «Сфера» интеллектуаль-ял үзәге ачылды, анда балалар һәм өлкәннәр кызыклы уен формасында табигый фәннәр турында космос, астрономия, биологияне өйрәнәләр.

Үзәктә 4 ай эчендә 17500 кеше булды.

«Форпост» жәмәгать тәртибен саклау буенча яшьләр һәм эш формированиеләре үзәге Татарстан Республикасы буенча 100 меңнән артык кеше яшәгән шәһәрләрнең 1 категориясендә 2 нче урынны алды. Әлмәт торба заводының «Форпост» отрядының эшче яшьләре жәмәгать тәртибен саклау буенча мәктәп, студентлар һәм эшче формированиеләренә республика Спартакиадасы гомумкоманда зачетында жиңү яулады. Яшьләр арасында экстремизмны кисәтү кысаларында үзәк базасында деструктив характердагы язмаларны ачыклау буенча «Кибердружина» бүлекчәсе эше оештырылган. 2018 ел эчендә интернет социаль челтәрләрендә (ВКонтакте, Инстаграмм) 300дән артык төркем һәм әлеге төркемнәрнең 500дән артык әбүнәчесе тикшерелде.

Социаль-тискәре күренешләренә профилактикалауга балалар һәм яшьләр эшләре идарәсенә психологик хезмәтләре жәлеп ителгән. Ел нәтижеләре буенча «Нур» психологик-педагогик үзәге тарафыннан индивидуаль һәм төркем эшләре башкару формалары белән 3000 гә якын кеше шөгылләнә.

Бердәм Бөтенроссия балалар ышаныч телефоны линиясенә тоташкан Татарстан шәһәрләре реестрына кергән телефон буенча ашыгыч психологик ярдәм үзәге 1400дән артык шалтырату кабул итте.

Ел дәвамында яшүсмерләр клубларында тәрбияләнүчеләр өчен яшәү урыны буенча «Ышаныч телефоны» хезмәте белгечләре тарафыннан уңай тормыш күнекмәләрен формалаштыруга, балалар өчен ышаныч телефоны хезмәтен популярлаштыруга һәм балалар-яшүсмерләр арасында суицидаль торышны профилактикалауга юнәлтелгән берничә интерактив дәрес үткәрелде. Чарада катнашучы балигъ булмаганнарның гомуми күләме 1800 дән артык. Белгечләр Ананьева Ольга һәм Латипова Юлия балалар ышаныч телефоны

хезмәтләре хезмәткәрләренең һөнәри осталыгы республика конкурсы лауреатлары булдылар.

Балигъ булмаганнарның үз-үзен тотышындагы аутоагрессив очраklары ешаю сәбәпле, психологик хезмәтләрне профилактикалау субъектларының ведомствоара хезмәттәшлеген көчәйтү зарурлыгы туды. Балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау буенча комиссиянең киңәйтелгән утырышы нәтижәләре буенча карар кабул ителде, ашыгыч психологик йогынты төркеменең күчмә төркеме оештырылды һәм балигъ булмаганнар катнашында суицидаль хәвеф-хәтәр һәм башка гадәттән тыш хәлләр очраklары ачыкланган очраklарда ведомствоара хезмәттәшлек регламенты билгеләнде.

Профилактик эшне көчәйтү максатында балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау комиссиясе атна саен утырышлар режимына күчте, алар ярдәмендә балигъ булмаган хокук бозучыларны ачыклау артты. Профилактик исәптә 272 балигъ булмаган бала тора, аларның һәркайсына жәмәгать тәрбиячесе беркетелгән. 2018 елда 36 утырыш уздырылды, балигъ булмаганнарға һәм аларның ата – аналарына (законлы вәкилләренә), шулай ук ата-аналарга карата – 903, балигъ булмаганнарға карата – 198, башка затларга карата-3075 административ беркетмә карап тикшерелде. Салынган штрафларның гомуми суммасы 332 500 сум тәшkil итә.

«Жәй» республика үзәге, Татарстан Республикасының балигъ булмаганнар эшләре һәм аларның хокукларын яклау комиссиясе, «Әлмәт торба заводы» АЖ ярдәме белән авыр тормыш хәленә эләккән балалар өчен «Йолдызлы десант» палаткалы тибындагы профильле лагерьның өч сменасы үткәрелде, аларда 200 бала ял итте.

Хисап елында 13 меңнән артык бала һәм яшь сәламәтләндерү, профильле һәм хезмәт лагерьларында ял итте. Яшүсмерләрне эшкә урнаштыру буенча эш алып барыла. Һәр икенче укучы жәйге сәламәтләндерү лагерьлары эшенә жәлеп ителгән. Яшьләр биржасы аша жәйге чорда 1200 дән артык балигъ булмаган граждaн эшкә урнаштырылган. «Әйдаманнар мәктәбендә» 150 кеше белем алды.

Студентларның хезмәт отрядларын оештыру студентларны вакытлыча һәм даими эшләргә урнаштыру мәсьәләсендә мөһим юнәлеш булып тора. Шәһәрдә 14 отряд эшли, аларда 350 студент катнаша.

Волонтерлык хәрәкәте актив үсә. Хисап елында ирекле ярдәмчеләр елына багышланган 700 чара үткәрелде. Балалар һәм яшьләр эшләре идарәсе базасында «Игелекле Әлмәт» волонтерлар штабы эшли. Бүгенге көндә штабта катнашучылар 500 дән артык кеше тәшkil итә. Ел дәвамында волонтерлар тарафыннан хәрби-патриотик, социаль, мәдәни юнәлештәге массакүләм чаралар үткәрелә. «Елның иреклеләр адымы» республика бәйгесендә катнашуга 175 гариза бирелгән, шуларның 2 се жиңүче .

Коммерцияле булмаган секторга ярдәм «Социаль юнәлешле коммерцияле булмаган оешмаларга ярдәм» муниципаль программасы кысаларында, шулай ук түләүсез файдалану хокукында урыннар бирү рәвешендә гамәлгә ашырыла.

«Вертикаль» муниципальара ресурс үзәге эшчәнлеге оештыру һәм белем бирү характерындагы кайбер мәсьәләләрне хәл итүгә юнәлдерелгән. Үзәк

ярдәме белән агымдагы елда районның коммерцияле булмаган оешмаларынан региональ һәм федераль бәйгеләргә бирелгән гаризалар саны 28гә житте, шулардан 12 проект ярдәме алды. Бу сан 2017 ел күрсәткеченнән шактый артып китте, ул 11 гариза белән исәпләнде, шуларның өчесе хупланды. 2018 ел нәтижеләре буенча безнең районның коммерцияле булмаган оешмалары проектларын гамәлгә ашыруга жәлеп ителгән акчаларның гомуми суммасы узган ел 4 млн 800 мең сумнан артык, грант ярдәме суммасы 1 млн 126 мең сум тәшкил иткән.

2018 елның февралендә, Татарстан Республикасы Президенты Р.Н.Миңнеханов катнашында, шәһәр юбилеена багышланган,

«Игелекле Әлмәт-65» бәйгесе старт алды. Бәйге 10 номинация буенча узды. Бәйгедә 7 яшьтән башлап һәр кеше катнаша алды. Оештыру комитетына 128 гариза керде һәм эксперт бәяләве нәтижеләре буенча гражданнар һәм оешмалар арасынан 81 жиңүче билгеләнде.

«Үлемсез полк» бөтенроссия акциясе чын-чынлап бөтен халык бәйрәменә әверелә. Анда Россия гражданнары күбрәк кушыла. Ватанны саклаучылар истәлегенә быел нефтьчеләр шәһәренә үзек урамында тантаналы маршта 15 мең кеше узды. Алар белән бергә сугыш солдатлары, тыл хезмәтчәннәре, фашист концлагерьлары тоткыннары, Ленинград блокадниклары фотога төштеләр.

Шәһәрдә велосипедчылар саны арту белән велосипед хәрәкәте яратучылар катнашында үткәрелә торган чаралар саны да артты. Хисап елында «Алга, түбәтәй» III шәһәр тематик велопарады уңышлы үткәрелде, анда катнашучылар саны 7000 кешегә житте. Ел чарасының хөрмәтле кунагы булып Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасы депутаты Николай Сергеевич Валуйев тора.

2019 елга яшьләр сәясәте өлкәсендә төп бурычлар билгеләнде:

- яшьләрне жәлеп итү ноктасы буларак яшьләр үзәген үстерү;
- проект эшчәнлегендә һәм шәһәр чараларында катнашуга жәлеп ителгән яшьләр санын арттыру;
- заманча инфраструктура булган «Патриот» хәрби-патриотик үзәген төзү;
- районның социаль юнәлешле коммерцияле булмаган оешмаларын һәм ижтимагый инициативаларын берләштерүче бердәм майданчык булдыру һәм ижтимагый сектор эшчәнлеген координацияләргә мөмкинлек бирчәк;
- «Игелекле Әлмәт» штабы чараларын алга таба да тормышка ашыру;
- яшьләр сәясәте учреждениеләре майданчыкларын нәтижелә файдалану.

Гражданнар мөрәжәгатьләре белән эшләү

2018 елда Совет һәм башкарма комитет адресына тәкъдимнәр белән 4843 граждан мөрәжәгать итте (2017 елдан 4% ка кимрәк), шуларның 446 - үз сораулары һәм үтенечләрен житәкчеләр тарафыннан ел дәвамында үткәрелгән шәхси очрашу барышында бәян итте. Статистика нигезендә, электрон почта һәм интернет-кабул итү бүлмәсе аша 1071 мөрәжәгать кергән.

Гражданнарның мөрәжәгатьләре тематик структурасына үткәрелгән анализ торак-коммуналь өлкәдә барлыкка килә торган сорауларның күп булуы турында сөйли-1229 мөрәжәгать. Шул исәптән, халыкка коммуналь-көнкүреш хезмәте күрсәтү, идарәче компанияләр һәм гомуми йорт милкен тиешле дәрәжәдә тотмау белән бәйле мәсьәлэләр дә шактый.

Күтәрелгән башка мәсьәлэләр - транспорт хезмәте күрсәтү, төзелеш һәм шәһәр төзелеше эшчәнлегенә мәсьәлэләре-560 мөрәжәгать. Гражданнарны торак белән тәмин итү, торак фондыннан файдалану, торак өлкәсендә социаль гарантияләр бирү темасы гражданнар мөрәжәгатьләрендә 459 тапкыр чагылыш тапты.

Жирдән файдалану мәсьәлэләре буенча 389 мөрәжәгать керде, 2017 елда - 986 мөрәжәгать. Мәгариф мәсьәлэләре буенча 158 мөрәжәгать каралды, 98 - территорияләргә төзекләндерү мәсьәлэләре буенча.

2018 елда халык белән 2 «Туры эфир» үткәрелде.

Район халкы «Халык контроле» Татарстан Республикасы дәүләт мәгълүмат системасында актив файдалана һәм үз гаризаларын урнаштыра.

2018 елда «Халык контроле» системасына 3815 гариза керде, бу 2017 елдан 8% ка кимрәк (4136 гариза), «хәл ителгән» статусы белән гаризаларны үтәү күрсәткече 72,5%, (2764), «планлаштырылган» статусында – 19,9% (759), мотивациялә кире кагылды- 6,9% (265).

Халык өчен «Территорияне төзекләндерү», «Муниципаль юлларны карап тоту һәм ремонтлау», «Торак-коммуналь хужалык» категорияләре аеруча актуаль булып тора.

Алга таба жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә гражданнар мөрәжәгатьләрен вакытында һәм сыйфатлы карап тикшерүне тәмин итүгә һәм халык белән эшләрү рәвешләрен һәм ысулларын камилләштерүгә юнәлдереләчәк.

2019 елда хәл итү өчен түбәндәге бурычлар өстенлекле булчак:

- хәбәрләргә оператив һәм сыйфатлы карауны тәмин итү;
- «Халык контроле» системасына гаризалар нигезендә капитал кертемнәрнең тармак программаларын гамәлгә ашыру.

Территориаль ижтимагый үзидарә

Территориаль ижтимагый үзидарә (алга таба-ТИҮ) жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның инициативалы катнашуының бер формасы булып тора. Инициативалы, мөстәкыйль территориаль ижтимагый үзидарә аша гражданнар конкрет территориядә тормыш өчен мөһим проблемаларны хәл итә ала.

Өлмәттә 36 территориаль ижтимагый үзидарә эшли. Ижтимагый үзидарәләр, сәнәгать предприятиеләре, Башкарма комитет, шәһәрнең ресурс оешмалары житәкчеләре, депутатлар һәм, иң мөһиме, актив шәһәр халкының уртак эше территориаль ижтимагый үзидарәләрнең уңышлы эшләве һәм мөһим социаль мәсьәлэләргә хәл итү өчен шартлар тудырды: территорияләргә төзекләндерү, микрорайоннар халкының ялын оештыру, халыкның социаль

якланмаган катламнарына (ветераннарга, тыл хезмэтчәннәренә, солдат толларына, гомумән өлкән буынга, инвалид балаларга, ятим балаларга, аз керемле гаиләләргә) ярдәм күрсәтү һәм хокук тәртибен тәмин итү. Территориаль ижтимагый үзидарә микрорайон халкы ихтыяжларына нигезләнган территорияләрне төзекләндерү эшләре планын формалаштыруда катнаша.

Шәһәр территориясендә сишәмбе һәм жомга көннәрендә жәмәгать көчләрен – 166 кешедән торган 27 отрядны берләштергән ирекле халык дружинасы жәлеп итеп, оператив-профилактик чаралар үткәрелә. Ел нәтижеләре буенча ирекле халык дружиналары тарафыннан 312 профилактик чара үткәрелгән һәм 1972 административ хокук бозу, 15 жинаять ачыкланган. ДНД эгъзалары 48 массакуләм чара уздырган вакытта жәмәгать тәртибен саклауда катнаштылар.

«Татарстан Республикасында иң яхшы ТИҮ" конкурсы кысаларында 26 ишегалдында кече архитектура формаларын урнаштыруга грант ярдәме күрсәтелде.

Территорияләрне төзекләндерүдә шулай ук «Татнефть» структурасына кермәгән ТИҮ баш предприятиеләре дә катнаша. Әлеге предприятиеләр микрорайоннарда эстетик төрне һәм инфраструктураның эш торышын тәмин итәләр.

«Балаларны яклау көне», «Ишегалды бәйрәмнәре», «Өлкәннәр көне», «Жиңү көне», пенсионерларны котлау, инвалид балаларга Яңа ел котлаулары, аз керемле һәм күп балалы гаиләләрдән булган балалар өчен «Мәктәпкә жыенырга ярдәм ит» акциясе кебек ижтимагый жирле үзидарә территориясендә бәйрәмнәр оештыру һәм үткөрү традициягә әйләнде.

Нефтьчеләрнең квартал эчендәге территорияләрен төзекләндерүгә ел саен 50 миллион сум акча бүлеп бирелә. «Татнефть» ГАЖ ярдәме белән 2018 елда 20 ишегалдында юл өслеген ремонтлау һәм 10 ишегалдында кече архитектура формаларын урнаштыру буенча эшләр башкарылды.

14 территориаль ижтимагый үзидарәдә ижтимагый кабул итү бүлмәләре жиһазландырылган, анда шәһәр Советы депутатлары яшәү урыны буенча сайлаучыларны кабул итә.

Хисап елында ТИҮ нең 27 житәкчесе Казан (Идел буе) федераль университеты белән берлектә «Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре советы» ассоциациясе тарафыннан оештырылган квалификация күтәрү курслары узды.

2019 елга төп бурычлар:

- муниципаль хакимият һәм шәһәр халкы арасында хезмәттәшлекне ныгыту;

- халыкның жирле үзидарә эшчәнлегендә инициативаларны күрсәтү белән кызыксынуын арттыру;

- гражданның социаль якланмаган категорияләре белән эшләүдә күрелгән чараларны кинәйтү;

- ТОС территориясендә ресурс һәм идарә компанияләре эшенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру.

Муниципаль берәмлекләрнең вәкилләккә органнары эше

2018 елда депутатлар корпусы районның социаль-иқтисади үсешә өчен шартлар тудыру һәм халыкның тормыш сыйфатын күтәрү эшен дәвам итте.

Хисап чорында район Советының 8 сессиясе үткәрелде, аларда 52 мәсьәлә каралды, шуларның 3 се мәғлүмати. Әлмәт шәһәр Советы тарафыннан 8 утырыш үткәрелде һәм 35 мәсьәлә каралды. Район башлыгы, башкарма комитет, контроль-хисап палатасы эшчәнлегә турында хисап тыңланды. Сессиядә жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында хисапларга предприятиеләр, учреждениеләрнең хезмәт коллективларында, шәһәрнең территорияль ижтимагый советларында жыелышлар, авыл жирлекләрендә жыеннар уздырылды.

Совет каравына кертелә торган барлык мәсьәләләр дә алдан даими комиссияләр, Президиумнарның уртак утырышларында тикшерелде.

Хисап чорында кабул ителгән иң мөһим карарларны билгеләп үтәргә кирәк:

Жирле үзидарәнең үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы сайланулы вазифаи затлары, Контроль-хисап палатасы рәйсе, Татарстан Республикасы Әлмәт муниципаль районы муниципаль хезмәткәрләренә хезмәт өчен түләү тәртибе һәм шартлары;

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Әлмәт муниципаль районының бюджет өлкәсе хезмәткәрләренә хезмәт өчен түләү буенча бердәм тариф челтәре кагылмый торган Әлмәт муниципаль районының бюджет өлкәсе хезмәткәрләренә хезмәт өчен түләү тәртибе турында» 2006 ел, 30 декабрь, 644нче карары;

2017 ел өчен район бюджеты үтәлешә турында хисап;

2019 елга һәм 2020, 2021 еллар план чорына районның социаль-иқтисади үсешенә төп күрсәткечләре фаразы;

2019 елга һәм 2020 һәм 2021 еллар план чорына район бюджеты;

2019 елга муниципаль милекне хосусыйлаштыруның фаразлар планы;

Район башкарма комитеты турында нигезләмә;

Район Уставына үзгәрешләр.

Шәһәр һәм районның социаль-иқтисади үсешенә шактый зур өлеш керткәнә өчен «Татнефть» ГАЖ генераль директоры Маганов Наил Өлфәт улына һәм РСФСРның һәм Татарстан АССРның атказанган төзүчесә Нигъмәтуллин Камил Шәйхелислам улына «Әлмәт муниципаль районының Мактаулы гражданы» исеме бирелде.

Хисап елында сессияләрдә мәғлүмат мәсьәләләре тыңланды:

«Район хокук саклау органнарының 2017 елдагы коррупциягә каршы тору өлкәсендәгә эшчәнлегә нәтижәләре һәм 2018 елга бурычлары турында»;

«Татарстан Республикасында кеше хокуклары буенча вәкаләтлә вәкиленәң 2017 елда Татарстан Республикасында, район территориясендә кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен саклау турында мәғлүмат»;

«Пассажирлар йөртүне оештыру турында».

Муниципаль норматив хокукый базаны коррупциягә каршы законнарға туры китерү буенча эш башкарылды һәм кабул ителде:

Хезмәт (вазифа) тәртибенә карата таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу буенча комиссия турында нигезләмә;

Татарстан Республикасы Әлмәт муниципаль районы жирле үзидарә органы карамагындагы оешма (учреждение) житәкчесе тарафыннан вазифаи бурычларны үтәгәндә шәхси кызыксынучанлык, мәнфәгатьләр каршылыгы барлыкка килү турында хәбәр итү тәртибе;

Депутат статусы һәм муниципаль хезмәт турындагы Нигезләмәгә үзгәрешләр кертелде.

Жирле үзидарә гражданны тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру рәвешләренә берсе-ачык тыңлаулар. Хисап чорында 2017 ел бюджеты үтәлеше, 2019 елга һәм 2020-2021 еллар план чорына бюджет проекты, Муниципаль берәмлекләр уставларына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү буенча ачык тыңлаулар уздырылды.

Ел дәвамында район Советы үз эшен сайлаучылар һәм район жәмәгатьчеләгә өчен ачыклык һәм хәбәрдарлык принципларында алып барды. Проектлар һәм кабул ителгән норматив хокукый актлар район сайтында, «Интернет» челтәрендә урнаштырыла, «Альметьевский вестник» газетасында, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында басылып чыга.

2018 елның мөһим сәяси вакыйгасы булып Россия Федерациясе Президентын сайлау булды. Тавыш бирү нәтижәләре, шәһәр буенча сайлаучыларның килү күрсәткече – 76,5%, район буенча - 85,6% тәшкил итте.

2018 елның 9 сентябрәндә Аппак, Бута, Кәләй, Кузай, Колшәрип, Урман-Кәләе, Мәмәт, Новотроицк авыл жирлекләре территорияләрендә өстәмә сайлаулар узды. Барлыгы 9 депутат сайланды, шул исәптән «Бердәм Россия» партиясеннән - 7, Россия коммунистларының Коммунистик Партиясе - 1, үз - үзен күрсәтү белән - 1.

Хисап датасына районның 37 муниципаль берәмлегенә вәкилләккә органнары составына (35 - авыл, 2 - шәһәр жирлегә) 328 депутат керә (депутатларның билгеләнгән саны – 332). 37 авыл жирлегенә 32 башлыгы үз эшчәнлеген азат ителгән нигездә башкара, шуларның 4се беренче тапкыр сайланган.

Депутатлар даими рәвештә очрашулар үткәрә һәм гражданны кабул итә. Хисап чорында депутатлар тарафыннан 12 кабул итү үткәрелде, сайлаучыларның 340 мөрәжәгәте кабул ителде, шуларның 109 ы - шәһәр депутатларына, 231е-район депутатларына мөрәжәгать итте.

Депутатлар корпусы Бөек Ватан сугышында Жинүнең 73 еллыгын, Сабантуйны, Белем көнен, Өлкәннәр көнен бәйрәм итүгә багышланган тантаналы чараларны эзерләүдә һәм үткәрүдә актив катнашты. Депутатлар ветераннарға, инвалидларға, аз керемле гаиләләргә һәм башка мохтажларға хәйрия ярдәме күрсәтү эшен дәвам итте.

Депутатлар эшчәнлеген нәтижәле гамәлгә ашыру һәм 2018 елда хокукый грамоталылыкны арттыру максатларында депутатлар «Ораторлык сәнгәте»тренингында катнашты.

Татарстан Республикасы Дәүләт Советында «депутатлар корпусы» белем бирү программасы буенча район Советы депутатлары А.А. Андревкина, Р.Ш. Мотайиров, С.А. Белоногов, шәһәр Советы депутатлары С.А. Халиков., А.С. Губанов укыту барышында биш юнәлешне: ижтимагый-сәясәт кыр, эшчәнлекнең хокукый аспектларын, территорияләр һәм ресурслар белән эшләр, сайлаучылар белән эшләр нәтижәләгән, шәхси эффективлыкны үз эченә алды.

Укучыларга дәүләт төзелеш, жирле үзидәрә турында актив гражданлык позициясен тәрбияләү һәм хокукый белем бирү максатларында шәһәр һәм районның гомуми белем бирү учреждениеләрендә депутатлар катнашында парламент дәрәсләре узды:

- агымдагы елның апрелдә Россия парламенты көнен һәм Россия Федерациясе Федераль Жыены Федерация Советының 25 еллыгын бәйрәм итүгә багышланган бердәм дәрәс;

- октябрьдә «Парламент, жәмгыять һәм мин» темасына.

Депутатлар корпусының 2019 елга эш планында-норматив хокукый базаны камилләштерү, жирле бюджет акчаларын тоту нәтижәләгән мәсьәләләрен карау, территорияне төзекләндерү һәм районның киләчәктә социаль-икътисади үсешен тәмин итү мәсьәләләрен хәл итүдә катнашу.

Халык куркынычсызлыгы

2018 ел нәтижәләре буенча, хезмәт күрсәтә торган территориядә оператив хәл тотрыклы саклана. Жинаятьчелек дәрәжәсе 100 мең кешегә 138 жинаятькә кимегән һәм 877,8 жинаять тәшкил иткән (узган ел күрсәткече – 1016,1). Шулар ук вакытта ул Яшел Үзән (1121,6), Бөгелмә (1094,3), Чистай (1064,2), Азнакай (1022,2), Алабуга (1006,1), Түбән Кама (961), Нурлат (914,6), шулай ук республика буенча күрсәткечтән (1119,2) шактый түбән.

Хезмәт күрсәтә торган территориядә теркәлгән жинаятьләренң гомуми саны 2018 ел нәтижәләре буенча 13% ка (2089 дан 1818 гә кадәр) кимегән, шулар исәптән авыр һәм аеруча авыр категориянең 5% ка (421 дән 400 гә кадәр).

Узган ел бүлек хезмәткәрләре тарафыннан 1191 жинаять ачылган, алар буенча жинаять эшләре судка жиберелгән, шулар исәптән 209ы авыр һәм аеруча авыр жинаятьләр категориясенә карый торганнары. Кеше үтерү, сәламәтлеккә зыян салу, көчләр, талау һәм автотранспортны урлау китү очракларын ачу 100% тәшкил итә. Талау (92,7% тан 94,4% ка кадәр) һәм урлашу (47,3% тан 52,4% ка кадәр) нәтижәләгән арткан.

Наркотик чараларның законсыз әйләнешен кисәтү буенча максатчан эш нәтижәсендә полиция хезмәткәрләре тарафыннан 195 наркожинаять ачыкланган (билгеләнмәгән сатучыларга карата бүлп бирелгән фактларны исәпкә алмыйча), аларның 40ы наркотиклар сату, 151 саклау факты буенча. Наркотик матдәләр тараткан өчен 7 оешкан жинаятьчел төркемдә катнашучылар жинаять жаваплылыгына тартылган, алар тарафыннан кылынган 22 авыр һәм аеруча авыр жинаять кисәтелгән. Наркотик матдәләрне медицинада куллануга бәйлә 440 административ хокук бозу очрагы ачыкланды,

4 наркопритон эшчәнлеге туктатылды. Наркомания, медицина һәм социаль реабилитацияләүдән дөвалауны узу буенча суд тарафыннан йөкләнгән йөкләмәләрнең үтәлешен контрольдә тоту гамәлгә ашырыла. 2018 елда йөкләмәләрне үтәмәгән өчен 115 административ беркетмә (+3,6%) төзелде.

Коррупциягә каршы көрәштә сизелерлек нәтижәләргә ирешелде. 2018 елда 47 коррупцион юнәлештәге (АПГ – 30) жинаять эше кузгатылган, аларның 35е авыр һәм аеруча авыр (АПГ – 23) категориягә керә. Ачыкланган вазифаи жинаятьләр саны 2 тапкырга диярлек (12дән 22гә кадәр), ришвәтчелек 3 тапкырга (3тән 10га кадәр) арткан. Тапшырылган милекне бирү очраклары 1,5 тапкырга күбрәк ачыкланган (15-23), шуларның 7се зур күләмле. (6 АПГ). Икътисади һәм коррупцион юнәлештәге авыр һәм аеруча авыр жинаятьләр кылган өчен 15 кеше жинаять жаваплылыгына тартылган (17 кеше). Судка икътисади һәм коррупцион юнәлештәге 53 жинаять буенча жинаять эше жиберелгән, аларның 30ы авыр категорияле.

Экстремизмны һәм террорчылыкны профилактикалау максатларында миграцион вәзгыятькә зур игътибар бирелде. Миграция законнарын бозучы затларны ачыклау максатыннан 330 чара үткәрелгән, алар барышында 883 административ хокук бозу ачыкланган. Моннан тыш, чит ил гражданнын ялган юл белән миграция исәбенә куюның 13 һәм законсыз теркәлгән 2 миграция оешмасы очрагы ачыкланган. Барлык жинаять эшләре судка жиберелде.

Чит ил гражданнына Россия Федерациясенә керүне ябу турында 70 күрсәтмә чыгарылган. Россия Федерациясе территориясендә эшләрү режимын һәм хезмәт мөнәсәбәтләрендә катнашу шартларын бозган өчен 73 чит ил гражданына карата аларны Россия Федерациясеннән читкә чыгару турында, 15 депортация турында суд карарлары чыгарылды.

Урамнарда һәм жәмәгать урыннарында жинаятьләрне кисәтү һәм киметү максатыннан 675 комплекслы һәм оператив-профилактик чара үткәрелгән, 312сендә ДНД эгъзалары катнашты. 140 массакүләм чара, шул исәптән Россия Федерациясе Президентын сайлаулар вакытында жәмәгать тәртибен һәм жәмәгать куркынычсызлыгын саклау тәмин ителгән. Эчке эшләр бүлегенә шәхси составының көйле эше нәтижәсендә хезмәт күрсәтә торган территориядә жәмәгать тәртибен бозу очраклары ачыкланмады.

Алкоголь базарын декларацияләү һәм исерекләр арасында жинаятьчелекне кисәтү максатыннан сәүдә объектларына, склад бүлмәләренә 427 тикшерү үткәрелде, автотранспорт тикшерелде. Нәтижәдә алкогольле продукциянең законсыз әйләнеше өлкәсендә кылынган 10 жинаять ачыкланды, шуларның 7се – балигъ булмаганнарга алкоголь продукциясен ваклап сату, 2се – спиртлы азык продукциясен (самогон эзерләү) законсыз ваклап сату һәм 1се – кулланучыларның гомере һәм сәламәтлеге иминлеге таләпләренә жавап бирми торган алкогольле продукцияне законсыз ташу. Үткәрелгән барлык чаралар барышында 2345 литр күләмдә төрле алкогольле продукция, шул исәптән Татарстан Республикасы территориясендә житештерелгән 1871 литры законсыз эчемлек әйләнештән алынды.

Моннан тыш, закон белән тыелган урыннарда алкогольле продукция кулланган өчен – 1133 административ хокук бозу, жәмәгать урыннарында исерек хәлдә күренгән өчен – 4513, тиеш булмаган вакытта хәмер саткан өчен – 88, балигъ булмаганнарның исерек хәлдә булуы өчен – 47, балигъ булмаганнарны спиртлы эчемлекләр куллануга жәлеп иткән өчен – 51, балигъ булмаганнарга алкогольле продукция саткан өчен-36 административ хокук бозу ачыкланган. Тулаем алганда, бүлек хезмәткәрләре тарафыннан РФ Административ хокук бозулар кодексында каралган 12 304 хокук бозу очрагы ачыкланды. Жирле бюджетка 2 млн 776 мең сумлык (+3,5%) штраф түләтелгән.

2018 елда торак секторны эйләнеп чыгу кысаларында полициянең участок уполномоченныйлары 84 меңнән артык адреста булдылар, үткәрелгән профилактика барышында 4,5 меңнән артык кеше төрле категория буенча учетка куелды, алар белән даими рәвештә профилактик чаралар үткәрелде. 386 превентив юнәлешле (351 АППГ) жинаять эше ачыкланды һәм судка жиберелде. Нәтижәдә, элек жинаять кылган затлар тарафыннан һәм элек хөкем ителгән затларның 1% ка, кылынган жинаятьләр санының 9,6% ка кимүе билгеләнә.

2018 ел нәтижеләре буенча балигъ булмаганнар тарафыннан кылынган жинаятьләр (6,7% ка яки 2 жинаятькә) арткан, шул ук вакытта балигъ булмаганнарның кибетләргә үтеп керү фактлары буенча тугыз эпизод жинаять эше судка жиберү нәтижәсендә килеп чыккан. Шул ук вакытта балигъ булмаганнар тарафыннан кылынган, авыр һәм аеруча авыр жинаятьләр (-5 жинаять) үсешенә юл куелмаган.

Полиция хезмәткәрләренә муниципаль хезмәткәрләр зур ярдәм күрсәтә. Тәртип саклау жәмәгать пунктлары башлыклары тарафыннан 21 жинаятьне ачуда, 426 административ хокук бозу очрагын ачыклауда ярдәм күрсәтелде, 1561 имин булмаган гаиләләргә тикшерү үткәрелде, профилактик учетта торучы затларга 1851 тикшерү үткәрелде. «Торак секторда хокук бозуларны профилактикалау һәм шәхси профилактик йогынты чараларын куллану» юнәлеше буенча муниципаль хезмәткәрләр участок хезмәткәрләре белән берлектә 270 рейд чарасында 155 гражданны кабул итүдә катнаштылар, жинаять яки административ хокук бозу билгеләре булмаган 1120 материал тупладылар. «Балигъ булмаганнар арасында гаилә иминлеген һәм хокук бозуларны профилактикалау» юнәлеше буенча муниципаль хезмәткәрләр жинаять җаваплылыгы яшенә житмәгән затлар тарафыннан кылынган 5 ижтимагый-куркыныч эшне ачыклауга ярдәм күрсәттеләр, 96 имин булмаган ата-ана һәм 91 яшүсмерне профилактик исәпкә куюда ярдәм күрсәтелде, 17 балигъ булмаган баланы эзләүгә булышлык күрсәтелде.

Авария белән бәйле булган барлык күрсәткечләр дә кимегән: юл-транспорт һәлакәтләре саны 12,5% ка (176 дән 154 кә кадәр), һәлак булучылар саны 8,7% ка (23 дән 21 гә кадәр), яраланучылар 3,4% ка (207 дән 200 гә кадәр). Машина йөртүчеләрнең исерек хәлдә жәрәхәтләнүен киметү буенча комплекслы чаралар күрелгән. Узган ел гына да исерек хәлдә йөргән өчен транспорт белән идарә итүдән 764 машина йөртүче читләштерелгән, кабат хокук бозган өчен 106 кеше жинаять җаваплылыгына тартылган. Нәтижә

буларак, машина йөртүчеләр гаебе белән юл-транспорт һәлакәтләре саны 45,5% ка яки 10 очракка (22дән 12гә кадәр) кимегән.

Шул ук вакытта балаларның юл-транспорт травматизмын профилактикалау буенча өстәмә чаралар күрү таләп ителә. Ел нәтижәләре буенча балалар катнашында юл-транспорт һәлакәтләренең гомуми саны (22дән 23кә кадәр) һәм аларның нәтижәле авырлыгы (4,5% тан 8,3% ка кадәр) теркәлгән. Юл-транспорт һәлакәтләрендә зыян күргән балаларның күбесе жәяүлеләр (79%). Юл хәрәкәте кагыйдәләре жәяүлеләрне тәүлекнең караңгы вакытында үзләренә яктылык кайтаручы элементлар йөртергә мәжбүр итә. Моннан тыш, балигъ булмаганнарның төнге вакытта урамда өлкәннәрдән башка йөрүенә 71-нче номерлы Татарстан Республикасы Законы таләпләрен үтәүгә дә зур игътибар бирергә кирәк. Шуна күрә профилактиканың барлык субъектларына да төнлә балигъ булмаганнарның күзәтүчесез йөрүен тыю һәм яктылыкны кайтаручы элементлар куллану кирәклеге аңлату буенча халык белән эш алып барырга кирәк.

«Юл хәрәкәте иминлеген арттыру» муниципаль максатчан программасы буенча хисап чорында юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү чараларын тәмин итү кысаларында, шулай ук бюджеттан тыш чыганаclar хисабына хисап бирү чорында юл хәрәкәте иминлеген арттыру буенча чаралар үткәрелә:

502 юл билгесе урнаштырылды һәм 243 юл билгесе алыштырылды; 8 белем бирү учреждениесе янында гомуми озынлыгы 940 п. м. жәяүлеләр өчен киртәләр куелды һәм алмаштырылды;

277 жәяүлеләр юлында, барлык гомуми белем бирү учреждениеләрен дә кертеп, тамгалар төшерелде;

«Татнефть» компаниясенең иганәчелек ярдәме белән Ленин, Герцен, Шевченко, Геофизик урамнары кайнар пластик белән капланган;

тәүлекнең караңгы вакытында күренмәү белән бәйлә юл-транспорт һәлакәтләрен кисәтү максатыннан, 6 мәгариф учреждениесе янында, 3 ТОСның квартал эчендәге территорияләрендә, ат-спорт мәктәбенә кергәндә, 11 яктырткыч Көнчыгыш, Тургенев, Жәлил, Шевченко урамнары участкаларында урнаштырылган;

шулай ук 1-нче номерлы балалар бакчасы, 30-нчы номерлы балалар бакчасы, Югары Мактама авылы мәктәбе, 15 - нче номерлы мәктәп автокласлар белән жиһазландырылды;

юл хәрәкәтен оештыруның комплекслы схемасы һәм гомуми озынлыгы 90 км булган 53 урамга юл хәрәкәтен оештыру проектлары эшләнде;

балалар өчен ут кайтаргыч элементлар куелган капчыкларга (икенче аяк киеме өчен) төрелгән 10 265 яңа ел бүлгә сатып алынды;

Зифа Балакина урамы буенча («Сәламәтлек» паркы районында) ике светофор объекты төзелде, ул яктырткыч белән Геофизическая – Кошевой урамнары киселешендә жиһазландырылды. Соңгы 5 елда светофор объектлары саны 51 дән 71 кә кадәр артты. Кояш батареяларында эшләүче светодиод светофорларның гомуми саны 76 берәмлеккә житте;

юлны кабатлаучы юл билгеләре өчен консоль тибындагы 16 терәк урнаштыру буенча эшләр башкарылды.

2019 елга Юл хэрэкәте иминлеген тээмин итү өлкәсендә төп бурычлар булып тора:

- юл-транспорт һәлакәтләрен киметүгә юнәлдерелгән төзекләндерү элементларын кертүне исәпкә алып, урам-юл челтәрен алга таба үзгәртеп кору;
- альтернатив технологияләр (кайнар пластик, полимер тасма) буенча юл тамгасын төшерү буенча эш күләмнәрен арттыру;
- бер юнәлештә ике һәм аннан да күбрәк хэрәкәт полосасы булган юлларда йөрү өлешен кабатлый торган «жәяүлеләр юлы» билгеләрен этаплап урнаштыру;
- юлларның аеруча куркыныч участокларында жәяүлеләр өчен киртәләр урнаштыру;
- урамнарны яктырту челтәрен төзү;
- яктылык кайтаручы элементлар куллану кирәклеген актив пропагандалау юлы белән балалар юл-транспорт травматизмын профилактикалауга юнәлтелгән чараларны гамәлгә ашыру.

Коррупциягә каршы тору өлкәсендә эш

Коррупциягә каршы юнәлештәге чараларны гамәлгә ашыру буенча системалы эш алып барыла.

Коррупциягә каршы көрәштә сизелерлек нәтижәләргә ирешелде. 2018 елда 47 коррупцион юнәлештәге (АПГ – 30) жинаять эше кузгатылган, аларның 35е авыр һәм аеруча авыр (АПГ – 23) категориягә керә. Ачыкланган вазифаи жинаятьләр саны 2 тапкырга диярлек (12дән 22гә кадәр), ришвәтчелек 3 тапкырга (3тән 10га кадәр) арткан. Ышанып тапшырылган милекне бирү очраклары 1,5 тапкырга күбрәк ачыкланган (15-23), шуларның 7се зур күләмдә (6 АПГ). Икътисади һәм коррупцион юнәлештәге авыр һәм аеруча авыр жинаятьләр кылган өчен 15 кеше жинаять жаваплылыгына тартылган (17 кеше). Судка икътисади һәм коррупцион юнәлештәге 53 жинаять буенча эшләре жибәрелгән, аларның 30ы - авыр категорияле.

Хезмәт (вазифа) тәртибенә карата таләпләрне үтәү һәм мәнфәгатьләр конфликтын жайга салу буенча комиссиянең 5 утырышы үткәрелде, хезмәткәрләргә карата 60 мөрәжәгать каралды.

Ел саен муниципаль хезмәткәрләр тарафыннан Интернет челтәрендә үзләренең шәхси сайтлары һәм социаль челтәрләрдә форма тугыру, шулай ук закон нигезендә билгеләнгән срокларда керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында белешмәләр бирү буенча эш алып барыла.

Кадрлар хезмәтенең коррупцион һәм башка хокук бозуларны профилактикалау эше өчен жаваплы вазифаи затлары тарафыннан тиешле исемлеккә кертелгән муниципаль хезмәткәрләренең керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр анализланды.

Татарстан Республикасы Әлмәт муниципаль районы муниципаль хезмәтенең 214 вазифасыннан исемлеккә 208 вазифа кертелгән, бу 97% тәшкил

итә. Тиешле исемлеккә муниципаль хезмәткәрләр гамәлгә ашыра торган вазифаларның югары, төп, әйдәп баручы һәм югары төркеменә кертелгән муниципаль хезмәтнең барлык вазифалары каралган:

- хакимият вәкиленең аерым функцияләре;
- контроль һәм күзәтчелек чаралары үткөрү;
- муниципаль хезмәтләр күрсәтү;
- бюджет акчаларын бүлү, муниципаль милек белән идарә итү турында карарлар кабул итү;
- контроль функцияләрен тормышка ашыру яки рөхсәтләр бирү.

Муниципаль хезмәткәрләрнең һәм аларның гаилә әгъзаларының, шулай ук муниципаль вазифаларны биләүче затларның керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр махсуслаштырылган dohod.tatar.ru. мәгълүмат ресурсы ярдәмендә бирелә.

Барлыгы 2018 елда керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында муниципаль вазифаларны биләүче (депутатлар) (гаилә әгъзалары белән 814) 327 зат, 206 муниципаль хезмәткәр (613 гаилә әгъзалары белән) турында мәгълүмат бирелде. Мәгълүматлар район сайтында урнаштырылган.

2018 елда районда коррупциягә каршы тору эшен координацияләү комиссиясенең 2 утырышы булды, анда түбәндәге мәсьәләләр каралды:

- районның жирле үзидарә органнарында коррупцион хокук бозуларны булдырмау эшенең торышы һәм чаралары турында;
- 2017 елда коррупцион жинаятьләрне ачыклау һәм булдырмау буенча Әлмәт шәһәр прокуратурасы эшчәнлегенә нәтижәләре турында;
- район житәкчелеге, хокук саклау, контроль-хисап органнары белән берлектә үткәрелә торган коррупциягә каршы юнәлештәге тикшерү чаралары турында;
- «Әлмәт муниципаль районы архитектура һәм шәһәр төзелеше идарәсе» муниципаль бюджет учреждениесендә ачыкланган закон бозуларны булдырмау турында;
- дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең административ регламентларын үтәү буенча жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында;
- муниципаль милектәге жир кишәрлекләрен, башка күчемсез милекне арендага һәм милеккә биргәндә коррупцион хокук бозуларны булдырмау эшенең торышы һәм чаралары турында;
- район территориясендә карьерларны законсыз эшкәртүгә юл куймау эшенең торышы һәм чаралары турында.

2018 ел эчендә 75 муниципаль хезмәткәр квалификация күтәрү курслары узды, шулардан бер хезмәткәр коррупциягә каршы эшчәнлек юнәлешенә буенча. Укыту Казан (Идел буе) федераль университеты каршындагы Дәүләт һәм муниципаль идарә югары мәктәбендә уза.

Гражданның муниципаль хезмәткә тигез үтемлелеген тәмин итү максатларында һәм законнар нигезендә муниципаль хезмәт вазифасына эшкә алу конкурсын нигезендә гамәлгә ашырыла.

Гражданнарның муниципаль хезмәткә тигез үтемлелеген тәмин итү максатларында һәм закон нигезендә муниципаль хезмәт вазифасында эшкә алу конкурс нигезендә гамәлгә ашырыла.

Муниципаль хезмәткәрләр һәм муниципаль хезмәт вазифасына дегъва кылучы гражданнар тарафыннан коррупциягә каршы законнарны үтәүне оештыру, аңлату чаралары комплексын гамәлгә ашырганда кадрлар хезмәтләре тарафыннан муниципаль хезмәткәрләр арасында коррупцион һәм башка хокук бозуларны профилактикалау буенча даими аңлату эшләре алып барыла. Тикшерүләр үткәрелә, муниципаль хезмәт вазифаларын биләүгә дегъва кылучы муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданнарның керемнәре, чыгымнары, милкә һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр биргәндә консультация ярдәме күрсәтелә.

Район башкарма комитетының хокук идарәсе тарафыннан жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актларына һәм аларның проектларына коррупциягә каршы экспертиза үткәрелә. Прокуратура органнары белән хезмәттәшлек, шулай ук норматив хокукый актлар һәм аларның проектларын район сайтында, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында урнаштыру оештырылды.

Хокукый экспертизаның барлык төрләреннән коррупциягә каршы экспертиза жирле үзидарә органнары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларда коррупциячел факторларны ачыклауны максат итеп куя. Әлеге экспертизаны үткәрү зарурлыгы теләсә кайсы эшчәнлекнең хокукый нигезе норматив хокукый актларда төзелүе белән аңлатыла. Коррупция барлыкка килү ихтималы әлеге нигезләрнең сыйфатына бәйле. Әгәр норматив хокукый актлар коррупциоген факторлар булса, аның килеп чыгу куркынычы бик югары; әгәр хокукый жайга салу кысаларында мондый факторлар булмаса, коррупцион тәртип өчен шартлар да минимумга житкерелде. 2018 ел эчендә 465 норматив хокукый акт һәм 764 норматив хокукый акт проектына карата коррупциягә каршы экспертиза уздырылды.

2018 елда районның Контроль-хисап палатасы тарафыннан 67 тикшерү-ревизия чарасы, шул исәптән 38 муниципаль берәмлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисапларны тышкы тикшерү үткәрелде.

Эксперт-аналитика эшчәнлегенә кысаларында 86 чара үткәрелгән, район Советы, шәһәр Советы, район жирлекләре Советлары норматив хокукый актлары проектларына 83 бәяләмә эзерләнган. Бюджет процессы турындагы нигезләмәләргә экспертиза; жирле үзидарәнең үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы сайланулы вазифаи затларына, шәһәр, район, авыл жирлекләре муниципаль хезмәткәрләренә хезмәт хакы түләү; бюджет өлкәсе хезмәткәрләренә хезмәт хакы түләү шартлары белән тәмин ителде.

Тикшерү һәм экспертиза-аналитика чаралары нәтижәләре буенча муниципаль милеккә һәм бюджет акчаларын нәтижәсез файдалану өлкәсендә 327 финанс бозу чаралары ачыкланды һәм бетерелде. Тикшерелгән учреждениеләр житәкчеләре адресына ачыкланган бозуларны бетерү һәм аларны булдырмый калу буенча чаралар күрү өчен 50 күрсәтмә жиберелде, 13

вазифаи зат административ хокук бозулар турында 16 беркетмә буенча штраф рәвешендә административ жаваплылыкка тартылган.

Әлмәт шәһәре прокуратурасының Контроль-хисап палатасы белән үзара хезмәттәшлек тәртибе турындагы килешү нигезендә прокуратурага тикшерү-ревизия чараларының 25 материалы жиһәрелгән, алар нигезендә 17 вазифаи зат дисциплинар жаваплылыкка тартылган.

Бюджет акчаларын һәм муниципаль милекне куллану буенча бозуларны профилактикалау һәм булдырмау максатларында Әлмәт муниципаль районының рәсми сайтында almetyevsk.tatar.ru Контроль-хисап палатасы бүлегендә контроль һәм экспертиза-аналитик чаралар нәтижәләре турында даими мәгълүмат урнаштырыла.

2019 елга планнарда:

- муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең сыйфатын, муниципаль заданиене формалаштыруны һәм башкаруны, аның финанс тәмин ителешен һәм нәтижәлелеген тикшереп торуну гамәлгә ашыру;

- муниципаль милекне һәм жир ресурсларын куллануны контрольдә тотуну көчәйтү;

- сатып алулар өлкәсендә аудит үткәрү, шулай ук өстенлекле проектларны тормышка ашыруга кагылышлы мәсьәләләр буенча контроль һәм эксперт-аналитик чаралар үткәрү.

Нәтижә

Районның социаль-икътисади үсеше - хакимият органнары, депутатлар, оешмалар, предприятиеләр, эшмәкәрләр һәм шәһәр халкының уртак эшчәнлегенә нәтижәсе.

Районның күп кенә мәсьәләләре Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Нургали улы Миңнеханов, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Рәисе Фәрит Хәйрулла улы Мөхәммәтшин, Татарстан Республикасы Хөкүмәте катнашында хәл ителде. Без аларга ярдәм итүләре өчен рәхмәтле.

Район үсешенә зур өлеш керткән өчен «Татнефть» ГАЖ генераль директоры Наил Өлфәт улы Магановка рәхмәт сүзләрен житкәрәбез.

Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүдә депутатлар корпусы зур роль уйный. Эшкә битараф булмаган мөнәсәбәт дәрәс чишелеш юлларын табарга ярдәм итте.

Сәяси партияләрнең барлык дәрәжәдәге житәкчеләренә, ижтимагый берләшмәләр һәм жирле бүлекләре вәкилләренә, жирлек башлыкларына, учреждениеләр, предприятиеләр хезмәткәрләренә һәм барлык халыкка конструктив хезмәттәшлек һәм эшләре өчен зур рәхмәт белдерәм.

Әлбәттә, хәл итәсе мәсьәләләр әле житәрлек, тормыш безнең алда яңа бурычлар куя. 2019 елда безгә шактый катлаулы эш башкарырга туры киләчәк. Әмма узган ел нәтижәләре икътисад үсеше һәм халыкның тормыш дәрәжәсен һәм сыйфатын күтәрү өчен ныклы нигез булуын дәлилли.

2019 ел мөһим вакыйгаларга бай: Россия Федерациясе Президенты Указы буенча ул Театр елы дип игълан ителде, ә Татарстан Республикасында Эшче һөнәрләр елы да.

Ел Татарстан АССР оешуга 100 ел тулуга багышланган юбилей чараларын әзерләүнең төп этабы булчак.

Республиканың ижтимагый-сәяси үсеше өчен алтынчы чакырылыш Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутатларын сайлау аеруча әһәмиятле.

Әлбәттә, бу вакыйгалар безнең районда оешкан төстә һәм югары дәрәжәдә узарга тиеш.

Бу чор барыбыз өчен дә нәтижәле эш, яңа шатлыклы вакыйгалар елы булсын.

Уртак тырышлык булганда без билгеләнгән планнарны гамәлгә куя, алда торган бурычларны хәл итә, Әлмәт районында яшәүче һәр кеше тормышның барлык өлкәләрендә дә уңай үзгәрешләрне күрсен өчен кулдан килгәннең барысын да эшли алачакбыз.